

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

“ ____ ” _____ 20 ____ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий
ринок»

за освітньою програмою «Управління публічними фінансами»

на тему: «Митний контроль в системі фінансової безпеки держави»

Виконавець:

студент 7 групи 6 курсу ЦЗВФН

Чепразова Діана Іванівна _____

Науковий керівник:

д.е.н., професор

Мельник Віктор Миколайович _____

Одеса 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ	7
1.1 Поняття та функції митного контролю	7
1.2 Митний контроль як складова фінансової безпеки держави	17
1.3 Правове регулювання митного контролю на міжнародному та національному рівнях	25
Висновок до першого розділу	37
РОЗДІЛ II. СУЧАСНИЙ СТАН МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ	40
2.1 Фіскальна роль митних надходжень в Україні	40
2.2 Протидія порушенням митного законодавства та контрабанді в Україні ..	47
2.3 Оцінка ефективності митного контролю у контексті забезпечення фінансової безпеки України	53
Висновок до другого розділу	61
РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	64
3.1 Світовий досвід у сфері митного контролю та можливості його впровадження в Україні	64
3.2 Напрями реформування системи митного контролю в Україні	70
3.3 Інноваційні підходи до забезпечення фінансової безпеки держави засобами митного контролю	79
Висновок до третього розділу	90
ВИСНОВОК	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Митний контроль в системі фінансової безпеки України є надзвичайно актуальною темою в сучасних умовах економічного розвитку держави, особливо з огляду на складні виклики, спричинені глобалізацією, військовою та економічною нестабільністю. Митний контроль виступає ключовим елементом державної політики, спрямованим на забезпечення економічної стабільності, фінансової безпеки та ефективного управління бюджетними ресурсами.

Зростання обсягів міжнародної торгівлі, інтеграція України у світові економічні процеси та необхідність адаптації національного митного законодавства до європейських стандартів вимагають посилення ролі митного контролю як інструменту регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Крім того, загрози, пов'язані з контрабандою, незаконним обігу товарів та ухиленням від сплати митних платежів, створюють значні ризики для фінансової системи держави.

Ефективне функціонування системи митного контролю завдяки наповненню державного бюджету, зниженню рівня тіньової економіки та забезпеченню прозорості митних процедур. У контексті сучасних викликів, таких як війна, економічна криза та відновлення економіки, митний контроль стає одним із стратегічних інструментів забезпечення фінансової безпеки та економічного суверенітету держави.

Питання митного контролю в системі фінансової безпеки держави широко висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних вчених: І.Г. Бережнюка, І.І. Бережнюка, П. В. Пашка, М. Білухи, Т. Микитенко, О. Короп, А. Дмитрика, Н. П. Губіна, М. М. Єрмошенка, В. П. Мартинюка, Н. Я. Кравчук, О. В. Осадчук, Є. М. Рудніченко.

Таким чином, дослідження питань удосконалення митного контролю, його нормативно-правового регулювання, інноваційних підходів до адміністрування та інтеграції міжнародного досвіду є місцем для забезпечення стійкого економічного розвитку України.

Мета і завдання дослідження. *Метою дипломної роботи є систематизація теоретичних засад, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо організації та удосконалення митного контролю як складової системи фінансової безпеки України з урахуванням сучасних викликів та умов економічного розвитку держави.*

Відповідно до визначеної мети сформовані наступні *завдання* для досягнення її:

- проаналізувати теоретичні підходи до трактування змісту митного контролю;
- проаналізувати предметні межі дослідження митного контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки держави;
- провести аналіз нормативно-правового регулювання митного контролю на міжнародному та національному рівнях;
- провести аналіз обсягів митних надходжень до бюджету України;
- проаналізувати рівень контрабанди та порушення митного законодавства в Україні та сформулювати методи протидії;
- оцінити ефективність митного контролю у контексті забезпечення фінансової безпеки України;
- розглянути світовий досвід розвинутих країн у сфері митного контролю та можливість імплементувати підходів;
- проаналізувати інноваційні підходи до забезпечення фінансової безпеки держави засобами митного контролю;
- запропонувати напрями реформування системи контролю в Україні.

Об'єктом дослідження є система фінансової безпеки держави.

Предметом дослідження є митний контроль, як складова системи фінансової безпеки держави.

Методи дослідження: для вирішення поставлених у кваліфікаційної роботі завдань, нами було використані наступні методи:

Методу та синтезу – для вивчення сутності митного контролю, його складових і ролі у забезпеченні фінансової безпеки держави.

Системний підхід – для розгляду митного контролю як частини системи фінансової безпеки України.

Статистичні методи – для аналізу динаміки митних надходжень до державного бюджету, виявлення тенденцій і закономірностей у митній діяльності.

Порівняльний аналіз – для оцінки вітчизняного досвіду митного контролю в порівнянні з міжнародними практиками.

Метод прогнозування – для розробки рекомендацій щодо вдосконалення митного контролю з надання зміцнення фінансової безпеки.

Графічний метод – для наочного представлення результатів статистичного аналізу митних надходжень та їх структури.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці (монографії, статті вітчизняних і зарубіжних дослідників, матеріали науково-практичних конференцій); нормативно-правові акти, що регулюють митну діяльність, митний контроль та забезпечення фінансової безпеки держави; офіційна статистика Державної служби статистики України; інформаційні й довідкові матеріали професійних організацій; спеціалізовані інтернет-ресурси; дані, опубліковані Державною митною службою, Державною податковою службою, Державною казначейською службою. Окрему увагу приділено міжнародно-правовим стандартам гармонізації та спрощення митних процедур у сфері міжнародної торгівлі.

Практичне значення отриманих результатів. В результаті дослідження було розроблено рекомендації щодо вдосконалення митного контролю, розроблені пропозиції щодо вдосконалення документальних перевірок, які мають підвищити прозорість митних процедур та мінімально збільшити корупційні ризики, практичне впровадження математичної моделі.

Особистий внесок у розробленість проблеми. Проведено комплексний аналіз ролі митного контролю в системі фінансової безпеки держави, що дозволило використовувати ключові проблеми та можливості вдосконалення цієї сфери. Розроблено пропозиції щодо оптимізації митного контролю. Створено математичну модель оцінки ефективності митного контролю, яка враховує багатофакторний підхід і забезпечує точність аналізу результатів діяльності митних органів. Досліджено вплив зовнішніх факторів (пандемія COVID-19, воєнні дії) на функціонування митної системи, що дозволило застосувати адаптивні заходи для забезпечення її стабільності.

Структура та обсяг дипломної роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний текст роботи викладено на 87 сторінок. Робота містить 2 таблиці, 6 рисунків. Список використаних джерел містить 61 найменувань і розміщено на 7 сторінках.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

1.1 Поняття та функції митного контролю

Розвиток міжнародної торгівлі, експортних та імпорتنих операцій та посилення інтеграційних процесів у світі призводить до зростання конкуренції на внутрішніх та на зовнішніх ринках, що підкреслює важливість забезпечення належного рівня фінансової безпеки держави та її ключових елементів. Збільшення обсягів нелегально ввезених товарів (контрабанди), порушення митних правил, недоотримання митних платежів до державного бюджету та фіскальна нестабільність є ключовими загрозами для фінансової безпеки. Важливою складовою протидії цим ризикам є ефективно функціонуюча система митного контролю.

Для більш глибокого розуміння сутності митного контролю та його специфіки, було проаналізовано чимала кількість досліджень як зарубіжних, так і вітчизняних науковців.

П. В. Пашко трактує митний контроль як ключовий елемент митної політики, що виконує контрольну-організаційну функцію.[45] Це включає перевірку законності переміщення товарів і об'єктів через митний кордон та видачу дозволених документів. У свою чергу, Клян Ф. ототожнює митний контроль із функцією митних органів, наголошуючи на специфічних ознаках, формах і режимах його здійснення. [22] Це дозволяє

виділити характерні риси митного контролю та визначити його роль у системі державного фінансового контролю.

М. Каленський та П. В. Пашко у своїх працях митний контроль розглядають як один із ключових інструментів нетарифного регулювання.[18][45] Науковці визначають, що основною метою цих заходів є захист національних інтересів, що являє собою важливою складовою фінансової безпеки держави та предметом наших подальших наукових праць.

Група дослідників під керівництвом Ю. Соловкова визначає суть митного контролю через перелік методів і прийомів його здійснення, спрямованих на конкретні об'єкти контролю.[58] Автори не розглядають митний контроль як форму фінансового контролю, зосередившись переважно на експортному, ветеринарному, фітосанітарному, санітарно-епідеміологічному та інших видах державного контролю.

Науковий підхід митного контролю, що зосереджений на дослідженні методів регулювання, можна охарактеризувати як методологічний, орієнтований на їх застосування відповідно до державних напрямків.

На відміну від попередніх дослідників, М. Білуха та Т. Микитенко пов'язують митний контроль із рухом фінансових потоків і розглядають як важливу складову фінансового контролю.[7] Вони визначають митний контроль як один із видів фінансового нагляду за суб'єктами господарювання, що здійснюють ввезення, вивезення, транзит, передачу, зберігання та використання товарів, які перетинають митні кордони. У такому підході автори підкреслюють особливості поняття та визначають коло суб'єктів що підлягають контролю. Однак це трактування потребує уточнення, оскільки крім митного контролю, товари, що перетинають

кордон, підлягають також іншим видам державного контролю: санітарно-епідеміологічному, ветеринарно-санітарному, фітосанітарному, екологічному, радіологічному, та контролю за дотриманням законодавства щодо харчових продуктів, кормів і побічних продуктів тваринного походження. Це вимагає точнішого визначення специфічних рис митного контролю як складової частини фінансового контролю.

Митний контроль є важливою складовою частиною державного контролю. О. Короп зазначає, що державний контроль у митній сфері впливає з контрольної функції держави у зовнішньоекономічній діяльності.[24] Це означає, що існують спеціальні контрольні функції, які виконуються органами державної влади з метою підвищення ефективності національно економічної політики. Таку точку зору щодо трактування поняття, як особливого виду державного фінансового контролю, підтримують також Р. Серьоміна та Є. Смоліна.[61]

У багатьох наукових дослідженнях митний контроль розглядається як процес, що часто ототожнюється з митним оформленням товарів та інших об'єктів. А. Дмитрик аналізуючи питання митного оформлення, трактує його як у широкому значенні так і у вузькому. В широкому розумінні митний контроль є системою норм митного права, що регулює відносини з дотримання митного законодавства, у вузькому розумінні митний контроль – це порядок виконання митних операцій.[12] Він зазначає, що структура інституту митного оформлення включає предмет, методи правового регулювання, завдання, функції, цілі, суб'єкти та принципи, які є основними елементами системи. Це дозволяє чітко розмежувати митне оформлення і митний контроль. Нетотожність цих понять підтверджується також у нормативно-правових актах.

Н. П. Губін наголошує на пріоритетності думки, що заходи державного контролю та сама перевірка не спрямовані на усунення наслідків виявлених порушень, а тому не включають аналіз впливу на підконтрольний суб'єкт.[5] Однак, така точка зору, на нашу думку, є дещо обмеженою. Основною метою будь-якого контрольного процесу повинно були не лише виявлення порушень та ідентифікація відповідальних осіб, але й запобігання повторенню подібних порушень у майбутньому. Це відповідає принципу превентивності контролю, який спрямований на попередження виникнення порушень та забезпечення ефективності контролюючих заходів.

Запропонована позиція розширює межі митного контролю, включаючи до них заходи, спрямовані на превентивний вплив органів виконавчої влади на порушників митного законодавства. Це може включати видачу приписів щодо усунення виявлених порушень із визначенням строків їх виконання, ідентифікацію осіб, відповідальних за порушення, та моніторинг виконання результатів митного контролю. Окрім того, можна зробити висновок, що митне оформлення та митний контроль мають різні правові та економічні аспекти. Це два взаємопов'язані, але окремі процеси, кожен з яких має свої унікальні особливості.

Аналіз еволюції трактування митного контролю у нормативно-правових актах з часів становлення незалежності нашої держави показує, що, незважаючи на зміни в законодавстві, саме визначення митного контролю заливається не змінним. Митний контроль здебільшого визначається як сукупність заходів, які здійснюють уповноважені органи для забезпечення дотримання митного законодавства підконтрольних суб'єктами. Діючий Митний кодекс доповнив попередні визначення

вимогою дотримання не лише національних митних правил, але й міжнародних договорів України, що є важливим доповненням з огляду на участь України у світовій торгівлі.

Відповідно до Кіотської конвенції, митний контроль означає заходи, які митні органи використовують для забезпечення виконання митного законодавства. В українському правовому полі митний контроль відокремлений від митного оформлення і від справлення податків та зборів, що ускладнює комплексне дослідження митного контролю у взаємозв'язку його складових.

В результаті аналізу наукових підходів вчених до трактування поняття «митного контролю» можна виділити основні ознаки:

- митний контроль як частина фінансового контролю: пов'язано з його вартісною природою, оскільки основною метою митного контролю є оцінка фінансових потоків, що виникають при переміщенні товарів та інших об'єктів через митний кордон. Крім того, митний контроль можна вважати частиною податкового та валютного контролю через специфіку об'єктів, які контролюються;
- митний контроль як частина державного контролю: пояснюється тим, що його здійснюють органи, наділені владними повноваженнями, та процедурно-процесуальною формою виконання митного контролю;
- застережно-забороняючий характер митного контролю: цей аспект підкреслює його важливість для забезпечення належного рівня фінансової безпеки держави;
- особливі умови проведення митного контролю: він проводиться виключно в зонах митного контролю, що знаходяться за межами звичайної теорії;

- специфіка принципів митного контролю: принципи, за якими здійснюється митний контроль, мають свої особливості, що визначаються його специфічним характером;
- специфічні об'єкти контролю: до об'єктів митного контролю належать валютні цінності, багаж, транспортні засоби, вантажі, товари, що містять об'єкти інтелектуальної власності, міжнародні поштові відправлення тощо;
- специфічні методи та прийоми митного контролю: до них належать перевірка документів, проведення поточного митного аудиту, пост-аудит, усне опитування, огляд митних об'єктів тощо;
- профілактична спрямованість митного контролю: його основна мета полягає в запобіганні порушенням митних правил та контрабанді. Тобто, митний контроль виступає одним із видів державного фінансового контролю, який відрізняється своїми специфічними ознаками, що зумовлені особливостями об'єктів, принципів та форм його здійснення.

Отже, на основі проаналізованих нами були сформовані основні функції митного контролю, які представлені нижче в таблиці 1:

Таблиця 1.1

Функції митного контролю

Функція	Зміст функції
Інформаційна	полягає в інформуванні органів управління та громадськості про характер, методи та наслідки порушень у сфері зовнішньоекономічної діяльності

Забезпечуюча	полягає у забезпеченні дотримання митного та податкового законодавства в галузі зовнішньоекономічної діяльності
Регулююча	спрямована на впровадження ефективного механізму реалізації внутрішньої та зовнішньоекономічної політики, а також спрощення процедур переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон держави
Фіскальна	забезпечує стягнення мита, податків та інших митних платежів
Профілактична	передбачає виявлення, запобігання та припинення порушень митного законодавства
Управлінська	стосується розробки та впровадження управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності системи митного контролю
Захисна	передбачає захист національних інтересів на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також забезпечення прав та законних інтересів громадян і суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності

Джерело створено на основі даних: [33], [45]

Зазначені функції митного контролю мають важливе значення для забезпечення фінансової безпеки країни, а також для досягнення сталого розвитку економіки та підтримання зовнішньоекономічних зв'язків.

Фіскальна функція відіграє ключову роль у наповненні державного бюджету за рахунок митних платежів, які стягуються з суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності під час переміщення товарів через митний кордон. Ефективне виконання цієї функції сприяє збільшенню доходів

держави, що особливо важливо в умовах необхідності стабілізації економіки та забезпечення соціальних програм.

Забезпечуюча функція полягає у дотриманні митного законодавства та законів у сфері зовнішньоекономічної діяльності, запобігаючи контрабанді та ухиленню від сплати податків. Це дозволяє захищати економічні інтереси держави та сприяє створенню рівних умов для всіх учасників ринку.

Регулююча функція є важливим інструментом для забезпечення ефективного функціонування зовнішньоекономічної політики держави. Вона дозволяє державі контролювати рух товарів і послуг через кордон, що сприяє стабільному розвитку як внутрішньої, так і міжнародної економічної діяльності. Важливу роль в цьому відіграють спрощені процедури митного оформлення, які стимулюють міжнародну торгівлю.

Захисна функція відіграє критичну роль у захисті національних інтересів держави. Вона спрямована на забезпечення економічної безпеки через контроль за якістю та безпекою імпортованих товарів, а також на захист прав громадян і суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції.

Профілактична функція сприяє запобіганню порушенням митного законодавства через виявлення потенційних ризиків на ранніх етапах. Це дозволяє зменшити кількість правопорушень та уникнути фінансових втрат держави від контрабандної діяльності та ухилення від сплати митних зборів.

Інформаційна функція важлива для підтримання прозорості у відносинах між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та державними органами. Регулярне інформування суспільства та органів управління про виявлені порушення та їх наслідки сприяє формуванню

відповідальної поведінки серед суб'єктів господарювання, а також підвищенню ефективності системи митного контролю.

Управлінська функція дозволяє постійно вдосконалювати митну політику та митні процедури на основі аналізу практики здійснення контролю. Вона спрямована на розробку нових механізмів та процедур, які дозволять покращити ефективність митного контролю та адаптувати його до нових викликів глобальної економіки.

Таким чином, усі функції митного контролю є важливими елементами фінансової безпеки держави. Їх системна реалізація сприяє захисту економічних інтересів країни, забезпечує стабільність її фінансових надходжень та сприяє розвитку міжнародних економічних зв'язків.

Отже, на основі проведення дослідження було визначено, що митний контроль є специфічним видом державного фінансового контролю. Він здійснюється в спеціально визначених зонах митного контролю уповноваженими органами під час переміщення товарі та інших предметів, залежно від їх типу та мети переміщення. Митний контроль також охоплює сплату митних платежів, виконання приписів контролюючих органів та моніторинг їх реалізації. Він проводиться за допомогою методів, визначених законодавством, таких як документальна перевірка, огляд, постмитний аудит, опитування тощо, і спрямований на запобігання порушенням та забезпечення дотримання підконтрольними суб'єктами вимог чинного законодавства.

Митний контроль відіграє ключову роль у зміцненні фінансової безпеки держави, оскільки забезпечує належний рівень контролю за зовнішньоекономічною діяльністю.

Митний контроль як і будь-яка система має свій механізм функціонування. В результаті проведення митного контролю нами був проаналізований механізм, та визначено, що роль відіграють предмет і об'єкт контролю. Предмет митного контролю охоплює економічні відносини, що виникають під час митного оформлення та контролю за переміщенням транспортних засобів, товарів і матеріальних цінностей через кордон суб'єктами господарської діяльності.

До об'єктів митного контролю можна віднести:

- товари та транспортні засоби, які перетинають митний кордон, серед яких: імпорتنі, експортні та транзитні товари, а також різні види транспорту, такі як повітряні, залізничні, річкові, автотранспорт, морські судна, електромережі та трубопровідний транспорт;
- суб'єкти господарської діяльності – юридичні та фізичні особи, що є власниками або діють від їх імені (перевізники, брокери, декларанти);
- документи, які підтверджують перетин товарів і цінностей через кордон;
- відповідність правилам переміщення товарів і дотримання митних режимів.

Отже, в результаті аналізу наукових підходів до трактування митного контролю дозволив визначити його як специфічний вид державного фінансового контролю, що має чітко визначену структуру, принципи та об'єкти. Функції митного контролю, зокрема фіскальна, контролююча, регулююча, профілактична, інформаційна, управлінська та захисна, мають різноманітні цілі, але разом формують системний інструмент для забезпечення економічних інтересів держави. Їх реалізація сприяє запобіганню порушенням митного законодавства, підвищенню доходів держави та стабілізації національної економіки.

1.2 Митний контроль як складова фінансової безпеки держави

Митний контроль є невід'ємною частиною системи державного фінансового контролю, яка забезпечує ефективне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

На нашу думку, доцільним є проведення аналізу структури та складових фінансової безпеки держави.

Фінансова безпека є складною ієрархічною структурою, яка складається з різних складових. Дослідженням даного, поняття займалися багато вітчизняних науковців, серед яких: Єрмошенко М. М., Мартинюк В., Кравчук Н. Я., Сухоруков А. І. та ін.[14],[13]

Фінансову безпеку розглядають як:

- стан фінансової системи країни, при якому забезпечується її стабільність для сталого соціально-економічного розвитку, стійкість до фінансових ризиків і дисбалансів, збереження єдності фінансової структури.
- стан фінансово-кредитної системи, яка є збалансованою та стійкою до негативних впливів, і здатна захистити національні інтереси та забезпечити необхідні ресурси для суб'єктів господарювання, що сприяє стабільному функціонуванню економіки й соціальному розвитку.
- складову частину економічної безпеки, яка спрямована на забезпечення незалежності, ефективності та конкурентоспроможності фінансово-кредитної системи. Вона характеризується збалансованістю фінансів, наявністю необхідних резервів та захистом фінансових інтересів економічних суб'єктів на всіх рівнях. Фінансова безпека передбачає контроль за системами ціноутворення, бюджетною, податковою, валютною, інвестиційною, митною і страховою політикою для підтримки економічної стабільності, а також наявність заходів для зменшення

залежності від іноземного капіталу, мінімізації впливу фінансових криз і створення сприятливих умов для інвестиційного клімату.

Отже, фінансова безпека є складною економічною категорією, яка характеризується розмаїттям трактувань щодо її економічного змісту та структурних складових. У переважній більшості випадків серед складових фінансової безпеки держави виділяють бюджетну безпеку, боргову безпеку, грошово-кредитну (монетарну) безпеку, валютну безпеку, митну безпеку, банківську безпеку та безпеку небанківського фінансового сектору (фінансову безпеку страхового та фондового ринків). (рис 1.1).

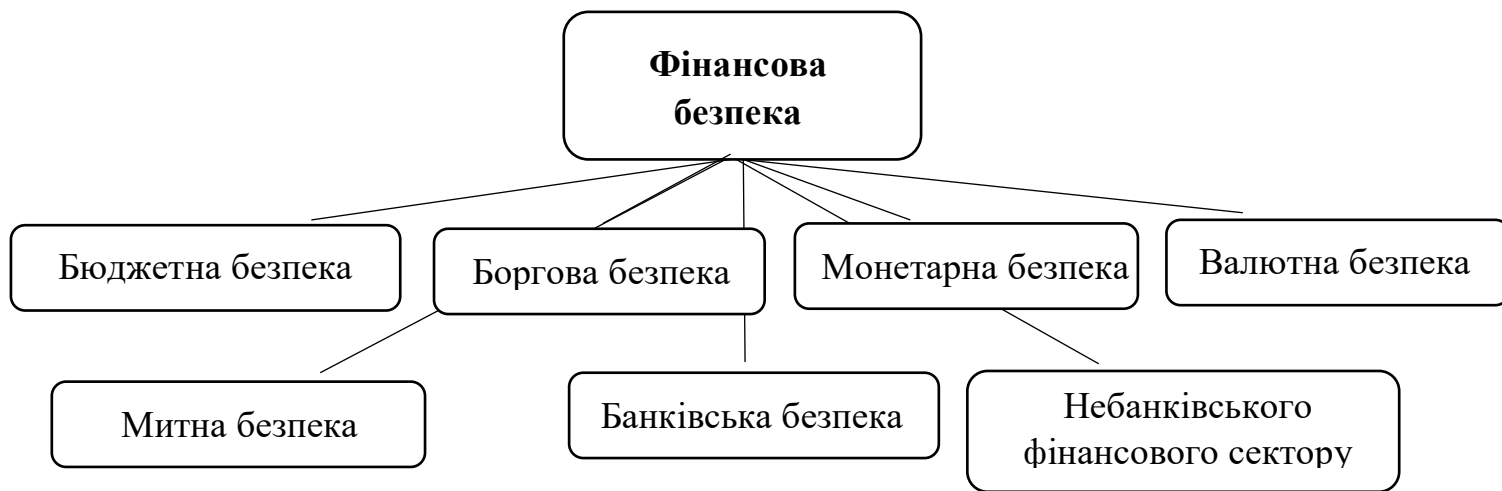

Рис. 1.1 Складові фінансової безпеки

Джерело створено на основі даних: [13], [14]

Дотримання безпеки загальної фінансової безпеки проводиться через низку інструментів, які включають ряд механізмів, спрямованих на забезпечення стабільності економічної системи, захист фінансових інтересів держави, підтримку сталого економічного розвитку та стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз.

Митна безпека є важливим елементом захисту економічних інтересів держави, адже забезпечення стабільності фінансової системи покладається на митні органи.

Митна безпека спрямована на захист економічних інтересів держави та гарантування життєво важливих потреб населення від зовнішніх і внутрішніх загроз, які можуть виникати у зовнішньоекономічній діяльності. Через часті зміни у податковому та митному законодавстві, економічну нестабільність та існування тіньової економіки питання забезпечення митної безпеки є актуальним і важливим. Недостатній рівень митної безпеки може негативно позначитися на економічному розвитку країни.

Вчені Н. І. Гавловська, О. В. Осадчук та Є. М. Рудніченко визначають митну безпеку як комплекс ефективних економічних, правових, політичних та інших заходів, що спрямовані на захист інтересів держави та її громадян у митній сфері.[44] Вона є важливою складовою економічної безпеки країни загалом та фінансової безпеки зокрема, адже забезпечує захист економічних інтересів у зовнішньоекономічній та фінансовій сферах. За М. М. Левком, митна безпека включає захист митних інтересів суб'єктів господарювання, держави та міжнародної спільноти, що сприяє сталому розвитку та попереджає загрози національним інтересам.[1]

Поняття митної безпеки також знайшло своє відображення у Митному кодексі України. Відповідно до частини 2 статті 6, митна безпека — це стан захищеності митних інтересів держави. Проте таке визначення є дещо обмеженим і потребує розширення. Зокрема, митна безпека включає комплекс правових, організаційних, матеріально-технічних та економічних заходів, які здійснюються державними органами для захисту митних інтересів України та забезпечення економічних інтересів у зовнішньоекономічній сфері.[35]

Інструментом забезпечення митної безпеки є митний контроль, який регулює обсяги товарних потоків через кордон, контролює правомірність

ввезення та вивезення товарів, захищає внутрішній ринок від нелегального імпорту, контрабанди та підробок, що позитивно впливає на збереження фінансових інтересів держави. Роль митного контролю не обмежується лише виявленням і попередженням правопорушень, а також сприяє фінансовій стабільності через збір митних платежів, які спрямовуються в державний бюджет і допомагають формувати його доходи.[17]

Метою митного контролю є збереження фінансової стабільності держави, захист національних економічних інтересів, попередження економічних злочинів та забезпечення належної сплати митних платежів до державного бюджету. З огляду на ці аспекти, митний контроль являє собою процес впливу органів митного контролю на об'єкти, використовуючи методи, що застосовуються в рамках митної політики.[12] Метою цього впливу є забезпечення встановленого рівня фінансової безпеки країни на основі наявного нормативно-правового, кадрового, інформаційного та організаційного забезпечення.

Однією з основних функцій митного контролю є запобігання ухиленню від сплати митних платежів, що може завдати значної шкоди державному бюджету. Контроль за сплатою мит, зборів, акцизів та податків, пов'язаних із ввезенням товарів, допомагає забезпечити стабільні надходження до бюджету.[61] Наявність чіткої системи перевірки товарів, що перетинають митний кордон, дозволяє мінімізувати ризики недоотримання митних платежів, спрямованих на розвиток соціальних та економічних програм держави.

Це означає, що розробка стратегії фінансової безпеки повинна включати механізми усунення та нейтралізації як зовнішніх, так і внутрішніх загроз для національної економіки через митний контроль.

Виходячи з вище сказаного, митний контроль передбачає нагляд за експортно-імпортними операціями для підтримки пріоритетів держави і захисту вітчизняного виробника, а також розробку заходів для протидії

неконтрольованому відтоку національних ресурсів — матеріальних, фінансових, інтелектуальних та інформаційних.[60]

Основними елементами механізму митного контролю є суб'єкти та об'єкти контролю. Суб'єкти – це державні органи, які мають повноваження контролю та приймають управлінські рішення для реалізації митної політики країни. До таких органів належать Державна митна служба, Державна податкова служба та митниці. Дослідники Н. Осадча та В. Ляшенко поділяють суб'єкти митного контролю на два рівні: перший рівень – це органи, які відповідають за формування митної політики (Верховна Рада України, Державна митна служба); другий рівень – це органи, що реалізують митну політику та забезпечують виконання митних платежів і дотримання законодавства (Кабінет Міністрів України, Міністерство економіки та інші).[2]

Підхід до визначення суб'єктів митного контролю передбачає оцінку дворівневої системи митної справи. На першому рівні знаходяться Верховна Рада, Президент, Кабінет міністрів, а також міністерства, комітети і відомства, такі як Державна митна служба, Державна податкова служба, Національний банк та СБУ. Другий рівень включає структуру Державної митної служби, яка складається з функціональних управлінь, регіональних митниць та митниць прямого підпорядкування, а також митних постів. Деякі дослідники, такі як А. Гуд, розрізняють органи митного контролю, що безпосередньо здійснюють перевірки, і органи, що забезпечують опосередкований контроль, наприклад, шляхом надання дозволів на операції.[10]

В результаті дослідження робіт вітчизняних науковців нами були сформовані функції митних органів, окрім фіскальної ролі, можна також віднести контроль за валютними та іншими фінансовими операціями, а й регулююча, захисна, превентивна та правоохоронна діяльність.[31] Ці функції забезпечують як наповнення державного бюджету, так і захист національних економічних

інтересів, дотримання законності і дисципліни серед учасників митних правовідносин.

Ключову роль у сфері митного контролю та забезпечення фінансової безпеки держави виконують Державну митну та Державну податкову служби. Ці органи інтегрують майже всі важливі функції, спрямовані на захист економічних інтересів держави та суспільства від незаконної діяльності суб'єктів господарювання, контрабанди та незаконного перетину кордону. Основна мета механізму митного контролю полягає в захисті фінансових інтересів держави, регіонів та громадян від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Загальні завдання включають:

- запобігання злочинній діяльності під час митних операцій та контрабанди;
- адміністративні заходи щодо порушників митного законодавства (штрафи, припинення дії ліцензій, додаткові стягнення до бюджету);
- оперативний митний контроль при оформленні товарів;
- захист внутрішнього ринку від недобросовісної іноземної конкуренції;
- контроль за правильністю нарахування та сплати митних платежів.

Ці завдання деталізуються на рівні кожного суб'єкта митного контролю залежно від його функцій.

У структурі механізму митного контролю важливу роль відіграють предмет і об'єкт контролю. Предмет митного контролю охоплює економічні відносини, що виникають під час митного оформлення та контролю за переміщенням транспортних засобів, товарів і матеріальних цінностей через кордон суб'єктами господарської діяльності.

До об'єктів митного контролю можна віднести[37]:

- товари та транспортні засоби, які перетинають митний кордон, серед яких: імпорتنі, експортні та транзитні товари, а також різні види транспорту, такі як повітряні, залізничні, річкові, автотранспорт, морські судна, електромережі та трубопровідний транспорт;

- суб'єкти господарської діяльності – юридичні та фізичні особи, що є власниками або діють від їх імені (перевізники, брокери, декларанти);
- документи, які підтверджують перетин товарів і цінностей через кордон;
- відповідність правилам переміщення товарів і дотримання митних режимів.

Також важливими є походження товарів, законність діяльності підприємств, митне законодавство та режими, що регулюють ці процеси.

Оскільки механізм митного контролю розглядається як частина системи фінансової безпеки, його ціль і завдання мають узгоджуватися з метою фінансової безпеки держави. Метою фінансової безпеки є захист економічних інтересів країни, а також забезпечення безпеки життєво важливих потреб населення, держави та регіонів від внутрішніх і зовнішніх загроз.[41] Запобігання ухиленню від сплати митних платежів, що може завдати значної шкоди державному бюджету. Контроль за сплатою мит, зборів, акцизів та податків, пов'язаних із ввезенням товарів, допомагає забезпечити стабільні надходження до бюджету. Наявність чіткої системи перевірки товарів, що перетинають митний кордон, дозволяє мінімізувати ризики недоотримання митних платежів, спрямованих на розвиток соціальних та економічних програм держави.

За оцінками експертів, ефективне управління митними платежами може суттєво підвищити рівень наповнення бюджету. Наприклад, у країнах із високим рівнем контролю за сплатою митних платежів, таких як Німеччина та Швейцарія, митні доходи складають значну частку від загального бюджету, забезпечуючи фінансову стабільність та підтримку стратегічних програм.[30]

Митний контроль також виконує роль захисту національних виробників через впровадження протекціоністських заходів, таких як митні тарифи та квоти. Такі заходи допомагають обмежити обсяги імпорту дешевих товарів, які можуть завдати шкоди місцевим виробникам через нечесну конкуренцію або низьку якість імпортованої продукції. Встановлення митних тарифів на імпортовані

товари, особливо на продукцію, яка конкурує з національним виробництвом, є одним із важливих інструментів для підтримки внутрішньої економіки.

До основних загроз для митної безпеки можна віднести постійні зміни в податковому та митному законодавстві, нестабільність фінансової ситуації та тіньову економіку. Крім внутрішніх загроз, важливо враховувати і зовнішні, зокрема порушення митних правил, контрабанду та зменшення митних надходжень.[28]

Механізм митного контролю покликаний протидіяти цим загрозам і зменшувати їх негативний вплив. Для його ефективного функціонування необхідно забезпечити належну нормативно-правову, кадрову, інформаційну та організаційну базу. Нормативно-правове забезпечення охоплює національні та міжнародні акти, такі як Конституція України, Митний, Податковий та інші кодекси, що базуються на положеннях міжнародних стандартів, таких як Кіотська конвенція та акти Всесвітньої митної організації. [33],[35] Україна також є учасником міжнародних конвенцій, що сприяють співпраці в митній сфері, таких як Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва та інші. Більш докладніше про нормативне-правове забезпечення буде розглядатися в наступних розділах.

На нашу думку, результатом роботи механізму митного контролю є виявлення відхилень, які відображаються у випадках порушень під час митного оформлення товарів та інших об'єктів. До таких порушень належать недотримання митного законодавства, порушення митних режимів, незаконне використання пільг під час проведення митних операцій тощо.[8] Одним із ключових елементів цього механізму є блок оцінки, що призначений для аналізу результатів контролю та оцінки відповідності нормативним показникам фінансової безпеки. Якщо показники фінансової безпеки не відповідають вимогам, приймаються управлінські рішення, спрямовані на підвищення ефективності механізму для зменшення або усунення виявлених відхилень.[10]

У теорії контролю цей етап називається реалізацією результатів контролю і передбачає: 1) застосування заходів до порушників митного законодавства, включаючи штрафи, адміністративні впливи або позбавлення ліцензій; 2) вдосконалення елементів функціонування механізму митного контролю, зокрема в нормативно-правовій, організаційній, кадровій та інформаційній сферах, а також підвищення ефективності діяльності контролюючих органів і методів митного контролю.

Отже, митний контроль є ключовим елементом у системі державного фінансового контролю, що сприяє забезпеченню фінансової стабільності та захисту економічних інтересів держави. Він відіграє важливу роль у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності, запобігаючи економічним злочинам і забезпечуючи належне надходження митних платежів до бюджету.

Ми вважаємо, що впровадження ефективного механізму митного контролю є важливим інструментом для забезпечення фінансової безпеки держави, зменшення ризиків незаконних операцій і захисту національної економіки від зовнішніх і внутрішніх загроз.

1.3 Правове регулювання митного контролю на міжнародному та національному рівнях

В попередніх розділах ми визначили, що митний контроль є важливою складовою системи державного управління, що забезпечує дотримання митного законодавства, захист економічних інтересів держави, а також сприяє збереженню національної безпеки. Механізми митного контролю та регулювання мають багаторівневий характер, охоплюючи як національні правові акти, так і міжнародні угоди та конвенції. Ефективність митного контролю залежить від

гармонізації внутрішнього законодавства із міжнародними стандартами, що забезпечує прозорість, передбачуваність та взаємну відповідність між країнами.

На національному рівні кожна країна розробляє власне законодавство, яке регулює питання митного контролю.

В Україні ключовим нормативним актом, що регулює митну діяльність, є Митний кодекс України. Він визначає основні принципи функціонування митної служби, порядок здійснення митного контролю, а також права та обов'язки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Прийняття нової редакції Митного кодексу у 2012 році стало ключовою реформою у митній сфері, спрямованою на спрощення процедур і приведення їх у відповідність до міжнародних стандартів.

Ключові положення Митного кодексу України щодо митного контролю:

- **Види митного контролю.** Відповідно до МКУ, митний контроль включає різні форми перевірки товарів і транспортних засобів, що перетинають митний кордон, у тому числі документальну перевірку, огляд товарів, митну оцінку, а також контроль відповідності митної вартості.
- **Принцип вибіркової.** Один із ключових принципів митного контролю, закріплений у МКУ, – це принцип вибіркової, що дозволяє оптимізувати процес перевірки товарів. Митні органи здійснюють вибірковий контроль на основі аналізу ризиків, що дозволяє знизити бюрократичне навантаження на бізнес та спростити торгівлю.
- **Термін проведення митного контролю.** МКУ регулює максимальні строки здійснення митного контролю. Згідно з законодавством, час здійснення митних процедур не повинен перевищувати 4 години з моменту подання необхідних документів. Це спрямовано на мінімізацію затримок у митних пунктах пропуску та полегшення зовнішньоторговельних операцій.
- **Електронне декларування.** Одним із нововведень, яке стало важливою складовою спрощення митних процедур, є можливість електронного

декларування товарів. Це дозволяє знизити корупційні ризики, підвищити прозорість процедур та скоротити час на оформлення митних документів.

- **Зони митного контролю.** МКУ також передбачає створення спеціальних зон митного контролю на території портів, аеропортів та інших місць перетину митного кордону, де проводяться митні процедури та перевірки.[35]

У Митному кодексі України зазначається, що нормативно-правові акти, такі як, Укази Президента України з питань митного регулювання, Закони України в сфері регулювання митної справи, Постанови КабМіну з питань митного регулювання та інші нормативно-правові акти, встановлюють порядок та умови переміщення товарів через митний кордон, здійснення митного контролю та оформлення.[32] Це досягається через використання інструментів тарифного та нетарифного регулювання, стягнення митних платежів (мита, акцизного податку, податку на додану вартість), які надходять до Державного бюджету України. Крім того, важливим елементом є боротьба з контрабандою як через запобігання, так і через протидію вже існуючим проявам цього явища.

Митний кодекс України є ключовим нормативно-правовим актом у сфері регулювання митної діяльності, оскільки саме в ньому визначено правовий статус митних органів, різні митні режими, що діють на території України, а також процедури митного контролю і оформлення товарів та інших предметів.

У сфері митної діяльності існують специфічні особливості застосування правових актів, що може відрізнятися від інших сфер державної діяльності. Наприклад, для забезпечення стабільної та безпечної роботи учасників зовнішньоекономічної діяльності, під час проведення митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів використовуються положення законів, що діяли на момент подання митної декларації.[3]

Нормативні акти у міжнародній сфері є важливими, оскільки їх дотримання дозволяє реалізувати принципи і норми міжнародного права. Це сприяє

ефективності зовнішньоекономічної політики держави через обмін інформацією та співпрацю між митними органами різних країн, що позитивно впливає на збільшення товарообігу та зміцнює міжнародний імідж України.

Безпосередньо нормативно правові акти митного законодавства безпосередньо впливають на формування митної політики держави.

Ще одним основним нормативно правовим актом, що визначає структуру і розмір ставок ввізного мита на товари, що імпортуються в Україну є Закон України «Про митний тариф», який був прийнятий 19 жовтня 2022 року.[12]

Його основними положеннями є:

1. **Встановлення ставок ввізного мита.** Митний тариф є системою ставок ввізного мита, яке нараховується на товари та інші предмети, що ввозяться на митну територію України. Ці ставки залежать від класифікації товарів згідно з кодами УКТ ЗЕД (Українська класифікація товарів зовнішньоекономічної діяльності).
2. **Класифікація товарів.** Закон використовує УКТ ЗЕД, яка базується на Гармонізованій системі опису та кодування товарів. Класифікація товарів дозволяє точно визначити товарну позицію для розрахунку ставки мита
3. **Види ставок мита:**
 - *Адвалорні* – визначаються як відсоток від митної вартості товару.
 - *Специфічні* – встановлюються у вигляді фіксованої суми за одиницю товару (кілограми, літри тощо).
 - *Комбіновані* – поєднують адвалорний і специфічний метод розрахунку.
4. **Принципи визначення митної вартості.** Закон також регулює правила оцінки митної вартості товарів, яка є базою для нарахування мита.
5. **Особливості оподаткування деяких груп товарів.** В окремих випадках законом передбачаються спеціальні умови ввезення для певних товарних

категорій, наприклад, сільськогосподарської продукції, обладнання, що не виробляється в Україні тощо.

6. **Пільги та звільнення від мита.** У законі визначаються випадки, коли ввізне мито не стягується (для окремих категорій товарів або імпортерів), а також надаються пільги на ввезення певних груп товарів у певних обставинах.
7. **Перегляд ставок та адаптація до міжнародних норм.** Закон передбачає можливість регулярного перегляду ставок мита для забезпечення відповідності економічній політиці України та міжнародним зобов'язанням.
8. **Роль уряду та інших органів.** Закон також регулює повноваження уряду та державних органів у затвердженні та перегляді ставок мита, а також у нагляді за виконанням цього закону.

Митне законодавство впливає на митну політику в таких аспектах:

- **Забезпечення надходжень до державного бюджету.** Митні доходи складають вагомую частку державного бюджету. Вдосконалення митного законодавства та посилення контролю за сплатою митних платежів сприяє зростанню доходів держави, що є важливим фактором фінансової стабільності. Наприклад, у 2023 році митні надходження склали понад 30% доходів бюджету України, що свідчить про значний внесок митної системи у забезпечення фінансової безпеки.
- **Захист національного виробника.** Митна політика, побудована на основі національного законодавства, дозволяє ефективно захищати інтереси українських виробників шляхом регулювання імпорту товарів, введення тарифів і квот. Це сприяє підтримці внутрішньої економіки та збереженню робочих місць.
- **Запобігання економічним злочинам.** Чітке регулювання митного контролю дозволяє посилити боротьбу з контрабандою, ухиленням від

сплати митних платежів та іншими порушеннями. Митне законодавство визначає чіткі правила та механізми боротьби з незаконними операціями на кордоні, що допомагає знизити рівень економічної злочинності. Наприклад, митні органи мають право здійснювати оперативні та слідчі дії, а також застосовувати санкції до порушників митного законодавства. Ефективне виконання цих функцій суттєво впливає на фінансову стабільність держави та підтримує її економічну безпеку.

- **Забезпечення прозорості та передбачуваності митних процедур.** Впровадження електронного декларування, митних інформаційних систем та автоматизованих процесів дозволяє підвищити прозорість митного контролю, знизити корупційні ризики та прискорити обробку вантажів. Це, в свою чергу, позитивно впливає на імідж України як торговельного партнера на міжнародній арені, покращує інвестиційний клімат та стимулює розвиток зовнішньої торгівлі.
- **Підвищення міжнародної конкурентоспроможності.** Митна політика, орієнтована на інтеграцію з європейськими та світовими ринками, сприяє покращенню умов для вітчизняних експортерів і забезпечує гармонізацію стандартів якості продукції, що експортується. Це сприяє зміцненню позицій українських компаній на міжнародних ринках і, як результат, зміцненню економіки та фінансової стабільності держави.
- **Відповідність міжнародним стандартам.** Впровадження в Україні положень міжнародних митних конвенцій, таких як Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція), дозволяє знизити бар'єри у зовнішньоторговельній діяльності та спростити митні процедури. Це сприяє покращенню взаємодії з іноземними партнерами та підвищенню економічної ефективності міжнародної торгівлі.[4]

Ще одними з основних нормативно правових актів, якими здійснюється регулювання експортно-імпорتنих операцій можна віднести наступні постанови Кабінету Міністрів України:

- Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2002 № 1142 «Про затвердження загальних вимог до облаштування пунктів пропуску через митний кордон»;^[55]
- Постанова Кабінету Міністрів України від 28.01.2004 № 86 «Про затвердження Порядку здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів подвійного призначення»;^[55]
- Постанова Кабінету Міністрів України від 09.03.2022 № 236 «Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану»;^[55]

А також накази митної служби здійснюють регулювання експортно-імпорتنих операцій, до основних належать:

- Наказ № 60 «Про затвердження Порядку інформаційної взаємодії Державної фіскальної служби України, її територіальних органів, Державної казначейської служби України, її територіальних органів, місцевих фінансових»;^[43]
- Наказ № 253 «Про затвердження Порядку направлення до Держмитслужби запитів митниць щодо проведення перевірки документів про походження товару»;^[43]
- Наказ № 73 від 08.02.2023 «Про затвердження Змін до Класифікатора Державної митної служби України, її територіальних органів та їх структурних підрозділів»;^[43]
- Наказ № 234 від 01.07.2020 «Про затвердження Перехідних таблиць від УКТЗЕД версії 2012 р. до УКТЗЕД версії 2017 р.»;^[43]
- Наказ № 256 від 14.07.2020 «Про затвердження Пояснень до Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності»;^[43]

Таким чином, національне законодавство у сфері митного контролю має безпосередній вплив на фінансову безпеку України, визначаючи механізми реалізації митної політики, яка спрямована на захист економічних інтересів держави, запобігання втратам бюджету та боротьбу з економічними злочинами.[11] Реформування та удосконалення митного законодавства, особливо в контексті євроінтеграційних процесів, залишається ключовим завданням для забезпечення стабільного економічного розвитку країни та її фінансової безпеки.

Нами було розглянуто основні нормативно правові акти національного рівня якими регулюється проведення митного контролю. Далі пропонуємо розглянути документи на яких базується проведення регулювання на міжнародному рівні. На нашу думку ці документи мають велике значення для України як для країни, що прагне інтегруватися в глобальні економічні процеси. Ці документи наведені на рисунку...

Всесвітня митна організація (ВМО) є ключовим міжнародним органом, що забезпечує координацію та співпрацю між митними службами різних країн. Серед її основних документів, які регулюють митний контроль, важливими є Кіотська та Стамбульська конвенції.[34]

Кіотська конвенція (Конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур) була прийнята в 1973 році і є основоположним документом у сфері митної діяльності. Її мета — спрощення митних процедур шляхом гармонізації нормативно-правових вимог, що застосовуються різними країнами. Конвенція передбачає зниження адміністративних бар'єрів для міжнародної торгівлі, зменшення витрат та часу, що витрачається на митні операції, що сприяє покращенню умов ведення бізнесу та збільшенню товарообігу. На наш розсуд, для України ратифікація цієї конвенції стала важливим кроком на шляху до євроінтеграції, адже вона передбачає адаптацію національних норм до міжнародних стандартів митного контролю.[15]

Стамбульська конвенція (Конвенція про тимчасове ввезення товарів) регулює питання тимчасового ввезення товарів без застосування митних зборів і податків. Вона охоплює такі категорії товарів, як професійне обладнання, комерційні товари, предмети мистецтва, навчальні матеріали тощо. На нашу думку участь України у цій конвенції є важливою з огляду на спрощення процедури тимчасового ввезення, що сприяє розвитку міжнародних культурних та комерційних обмінів.[36]

Ми вважаємо, що наступним важливим документом у сфері регулювання митного контролю є Угода про спрощення та гармонізацію митних процедур, що прийнята в рамках Світової організації торгівлі (СОТ). Ця угода має на меті спрощення міжнародних торгових процедур шляхом зниження бюрократичних перепон та покращення прозорості у митній сфері. Її головна ідея полягає в тому, щоб створити рівні умови для всіх учасників міжнародної торгівлі, незалежно від країни походження чи призначення товарів.

В рамках угоди запроваджено низку механізмів, що спрямовані на прискорення митних процедур, зокрема:

- стандартизація документів і процедур митного оформлення;
- електронізація процесів митного контролю;
- посилення співпраці між митними органами різних країн.

Хочемо відзначити, що ця угода є важливою частиною процесу інтеграції у світову економіку, оскільки вона зобов'язує країну адаптувати свої митні процедури до міжнародних стандартів, що позитивно впливає на торгівлю, залучення іноземних інвесторів та забезпечення фінансової стабільності. В умовах євроінтеграції та прагнення нашої держави стати членом ЄС, на нашу думку, важливими для розгляду є джерела регулювання митного права країн Європейського союзу.

Митне право традиційно регулює відносини, пов'язані з перетином товарів через митний кордон, організацією митного механізму, відповідальністю за

порушення у сфері торгівлі, а також вирішенням митних спорів. У ЄС ці питання частково регулюються конституційним та адміністративним правом держав-членів, оскільки питання відповідальності за митні порушення залишаються у національній компетенції.

Митний союз ЄС включає: 1) правила переміщення товарів всередині ЄС; 2) єдині для всіх держав-членів митні норми щодо торгівлі з третіми країнами. Таким чином, митне право ЄС – це норми, які регулюють як внутрішні, так і зовнішні аспекти функціонування митного союзу.[61]

Митне законодавство європейського союзу має розгалужену структуру, тобто воно складається з актів «первинного регулювання» та актів вторинного регулювання. Саме ці акти заклали основи митного союзу, визначили умови реалізації принципу свободи переміщення товарів і єдиної зовнішньоторговельної політики ЄС.[39]

Основним джерелом первинного права є:

- Паризький договір 1951 р. (утворив Співтовариство вугілля і сталі);
- Договір 1957 р. про застосування Євроатому;
- Римський договір, який підписано в 1957 році, що створив основи Митного союзу та регулює митні збори, кількісні обмеження у торгівлі, державне субсидування, стандарти виробництва, монополії, непрямі податки, недискримінацію та вільне переміщення товарів і послуг.
- Єдиний європейський акт 1987 р.;
- Маастрихтський договір 1992 р. про ЄС;
- Амстердамський договір 1997 р.;
- Ніщський договір 2001 р..

Акти «вторинного законодавства» це правові акти, які були вироблені інституціями Європейського Союзу на основі первинного права. Тобто саме вони здійснюють безпосереднє регулювання митного права. Основними є Митний кодекс ЄС та Регламент Комісії ЄС 1993 р. (№2454/93) щодо механізму реалізації

Регламенту Ради ЄС про затвердження Митного кодексу (Імплететаційний кодекс). Саме Регламент Ради вводить в дію Митний кодекс Співтовариства, тобто через нього діє митний кодекс, окремо існувати він не може. Цей регламент уточнює та доповнює правила і процедури митного контролю та митного оформлення товарів, що діють у країнах-членах ЄС.[61]

Регламент визначає процедури щодо класифікації товарів, оцінки митної вартості, надання митних декларацій та проведення митного контролю. У ньому детально прописані правила застосування митних режимів, включаючи випуск у вільний обіг, митне складування, переробку під митним контролем, тимчасове ввезення та інші спеціальні митні процедури. Регламент також містить положення щодо застосування управління ризиками у митних органах ЄС з метою зменшення адміністративного навантаження та підвищення ефективності митного контролю. Він регламентує питання митного оформлення при ввезенні та вивезенні товарів, порядок використання спрощених процедур митного оформлення та документи, необхідні для декларування товарів

Також до актів вторинного законодавства можна віднести Єдиний митний тариф, що закріплений у ст. 31 Угоди про створення ЄС. Цей тариф є основою для незалежної митної та загальної торгової політики ЄС. Доходи від Єдиного митного тарифу спрямовуються до бюджету ЄС і є його основним джерелом. Тариф складається з об'єднаної номенклатури, що включає класифікацію товарів, субпозиції, додаткові секції та примітки. Єдиний митний тариф дозволяє ЄС здійснювати єдину тарифну політику та реалізувати торговельну політику, захищаючи економічні інтереси Євросоюзу.[31]

Додатковими джерелами є рішення Суду Європейського Союзу, які мають значення для тлумачення установчих договорів і закріплення принципів європейського права. Національне митне законодавство регулює питання, не охоплені правом ЄС, такі як організація митних органів та відповідальність за митні порушення.

Міжнародні правові акти, зокрема Генеральна угода з тарифів та торгівлі (ГАТТ), підписана у 1947 році, також є важливим джерелом митного права ЄС. ГАТТ заснована на принципах недискримінації та мінімізації торговельних бар'єрів.[38]

Світова організація торгівлі (СОТ) відіграє важливу роль у створенні правил і стандартів, які регулюють міжнародну торгівлю та митний контроль. Одним з ключових напрямків діяльності СОТ є забезпечення відкритості та прозорості торговельних відносин між країнами.

Митний контроль в рамках СОТ регулюється низкою багатосторонніх угод, серед яких Угода про технічні бар'єри в торгівлі, Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів та інші. Ці документи сприяють забезпеченню безпечного і стабільного пересування товарів через кордони та запобіганню застосуванню дискримінаційних заходів з боку митних органів.[17]

Україна, як член СОТ з 2008 року, зобов'язана дотримуватись правил цієї організації у своїй митній політиці. Це включає як спрощення процедур митного контролю, так і забезпечення рівного доступу на ринок для всіх міжнародних партнерів. Відповідно, митне законодавство України повинно бути адаптоване до міжнародних норм і вимог, що підвищує конкурентоспроможність країни на світовій арені та сприяє стабільності її фінансової системи.

Отже, міжнародне регулювання митного контролю відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності митних процедур та сприяє інтеграції України у світові економічні процеси. Завдяки співпраці з такими організаціями, як Всесвітня митна організація та Світова організація торгівлі, Україна активно адаптує своє законодавство до міжнародних стандартів, що сприяє спрощенню процедур, покращенню умов для ведення бізнесу та посиленню боротьби з економічними злочинами. Це, в свою чергу, позитивно впливає на фінансову безпеку держави, зміцнює її економічні позиції.

Висновок до першого розділу

Отже, митний контроль є ключовим елементом державного фінансового контролю, спрямованим на забезпечення економічної безпеки країни. Його сутність здійснюється у перевірці відповідності переміщення товарів, транспортних засобів та інших об'єктів через митний кордон встановленим законодавчим нормам. У ході аналізу було встановлено, що митний контроль виконує такі основні функції: фіскальну, забезпечувальну, регулюючу, профілактичну, інформаційну, управлінську та захисну.

На основі проведеного аналізу наукових підходів до визначення митного контролю було зроблено висновок, що це багатогранний процес, який є частиною державного фінансового контролю та має унікальні особливості. Його реалізація потребує спеціалізованих методів і процедур, що відповідають національному законодавству, таким і міжнародним зобов'язанням.

Митний контроль є ключовим інструментом у забезпеченні фінансової безпеки держави, що сприяє стабільності економічної системи та захисту національних інтересів. Як складова фінансового контролю, він виконує широкий спектр функцій: регулювання зовнішньоекономічної діяльності, запобігання економічним злочинам, забезпечення сплати митних платежів і підтримку внутрішнього ринку.

Фінансова безпека держави передбачає стійкість до зовнішніх і внутрішніх загроз, які можуть негативно впливати на економічний розвиток. Однією з важливих її складових є митна безпека, яка спрямована на захист економічних інтересів країни від контрабанди, незаконного

ввезення та інших порушень. Ефективне функціонування митного контролю допомагає наповнювати державний бюджет, підтримувати стабільність внутрішнього ринку і створювати умови для конкурентоспроможності національної економіки.

Завдяки інтеграції функцій митного контролю з іншими інструментами фінансового регулювання, такими як податкова, валютна і тарифна політика, забезпечується комплексний підхід до формування стійкої фінансової системи. Проте ефективність митного контролю залежить від наявності сучасної нормативно-правової бази, технічного забезпечення та кваліфікованого персоналу.

Удосконалення механізмів митного контролю, включаючи автоматизацію процесів, аналіз ризиків і посилення міжнародного співробітництва, є необхідним для посилення фінансової безпеки держави та ефективного протистояння викликам глобалізації. Таким чином, митний контроль є не лише механізмом забезпечення фінансових надходжень, але й важливим інструментом стратегічного управління економічною безпекою держави.

Також було проаналізовано ключові аспекти нормативно-правового регулювання митного контролю, що має фундаментальне значення для забезпечення фінансової безпеки України. Встановлено, що митне законодавство України, зокрема Митний кодекс, є основою для реалізації митної політики держави, забезпечуючи баланс між спрощенням зовнішньоекономічної діяльності та ефективним контролем за дотриманням митних вимог.

Одним із результатів досягнення національного законодавства є адаптація митних процедур до міжнародних стандартів, що дозволяє

Україні успішно інтегруватися у світову економіку. У цьому контексті електронне декларування, зони митного контролю та принциповості є прикладами інноваційних інструментів, які сприяють прозорості та ефективності процесів.

Важливим аспектом є участь України в міжнародних угодах і конвенціях, таких як Кіотська та Стамбульська конвенції, які гармонізують митні процедури, знижують бар'єри в торгівлі та сприяють розвитку. Також міжнародне співробітництво в рамках Всесвітньої митної організації й Світової організації торгівлі допоможе підвищити конкурентоспроможність української економіки.

Разом із тим наголошено, що митне законодавство має вагомий вплив на фінансову стабільність держави через забезпечення доходів бюджету, боротьбу з контрабандою та економічними злочинами, захист національного виробника та стимулювання зовнішньої торгівлі.

РОЗДІЛ II. СУЧАСНИЙ СТАН МИТНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

2.1 Фіскальна роль митних надходжень в Україні

Митний контроль відіграє важливу фіскальну роль у забезпеченні стабільності державних фінансів і є одним із ключових інструментів наповнення державного бюджету. У сучасних умовах, коли економіка України переживає значні виклики, митний контроль стає важливим засобом забезпечення фінансової безпеки держави.

Військовий конфлікт між Україною та російською федерацією суттєво вплинув на всі аспекти суспільного життя, підкресливши ключову роль митної політики в забезпеченні економічної безпеки країни. Митна служба, опинившись на передовій економічного протистояння, зіткнулася з серйозними викликами, які вимагали швидких і ефективних рішень.[19]

На сьогодні ефективна митна політика потребує ретельного аналізу багатьох аспектів. Цей аналіз має включати своєчасну реакцію на зовнішні загрози, а також забезпечення комплексної митної безпеки й захисту національних інтересів.

Митна система в умовах воєнного стану швидко адаптувалася, ставши однією з головних структур, що контролює переміщення товарів і послуг через державний кордон. Геополітичні зміни змусили митні органи змінити стратегію, переорієнтувати свої пріоритети та мобілізувати ресурси для забезпечення стабільної роботи в умовах економічної нестабільності.[19]

Митний контроль є важливим джерелом доходів державного бюджету. Зокрема, митні платежі, такі як мита, акцизи та податок на додану вартість (ПДВ) при імпорті товарів, забезпечують значні фінансові надходження. Стабільний

потік таких надходжень допомагає покривати державні видатки, забезпечуючи фінансування соціальних програм, інфраструктурних проєктів та інших державних зобов'язань. Важливо проаналізувати та порівняти частку митних надходжень до Державного бюджету за останні п'ять років, включаючи періоди до війни та після початку повномасштабного вторгнення.

Таблиця 2.1

Надходження митних платежів до Державного бюджету України

Види митних платежів	Надходження за 2019 р., млн. грн.	Надходження за 2020 р., млн. грн.	Надходження за 2021 р., млн. грн.	Надходження за 2022 р., млн. грн.	Надходження за 2023 р., млн. грн.
Ввізне мито	29855,4	30203,2	36854,9	23331,3	39628,0
Вивізне мито	230,6	257,3	1322,3	2335,8	559,1
Акцизний податок	53461,0	57846,9	79592,8	41653,8	74726,7
Податок на додану вартість з імпорتنих операцій	289760,4	274113,5	380714,4	253052,9	366158,0

Джерело створено на основі даних:[16], [43], [44]

Дані таблиці показують надходження митних платежів до Державного бюджету України за останні п'ять років (2019–2023) у розрізі основних видів митних зборів: ввізне мито, вивізне мито, акцизний податок та податок на додану вартість (ПДВ). На основі даних можна зробити наступні висновки:

- Надходження ввізного мита у 2019 році становили 29 855,4 млн грн, у 2020 році дещо зросли до 30 203,2 млн грн. У 2021 році спостерігається значне зростання до 36 854,9 млн грн, але у 2022 році надходження знизилися до 23 331,3 млн грн, що можна пов'язати з початком війни в Україні та

зменшенням імпорту. У 2023 році ввізне мито значно збільшилося до 39 628,0 млн грн.

- Надходження вивізне мито коливалося значно менше, але спостерігається помітне зростання у 2021 році (1 322,3 млн грн) та у 2022 році (2 335,8 млн грн), що можна пов'язати з покращенням зовнішньої торгівлі до початку активних бойових дій. У 2023 році цей показник значно знизився до 559,1 млн грн.
- Що стосується акцизного податку, то вони зросли з 53 461,0 млн грн у 2019 році до 79 592,8 млн грн у 2021 році, що свідчить про збільшення споживання підакцизних товарів або підвищення ставок акцизів. Однак у 2022 році акцизні надходження впали до 41 653,8 млн грн через війну, економічні труднощі та зменшення споживання. У 2023 році показник відновився до 74 726,7 млн грн.
- Надходження ПДВ суттєво зростали в період 2019-2021 років. У 2021 році досягли свого піку – 380 714,4 млн грн, але у 2022 році знизилися до 253 052,9 млн грн через кризові умови та вплив війни. У 2023 році ПДВ майже відновився до довоєнних показників, становлячи 366 158,0 млн грн

Отже, на нашу думку 2022 рік відзначився значним зниженням митних надходжень у зв'язку з військовими діями та економічною нестабільністю, що вплинуло на зовнішньоторговельні операції. У 2023 році, хоча деякі показники ще не досягли рівня довоєнного періоду (наприклад, вивізне мито), спостерігається загальне відновлення митних надходжень, що свідчить про стабілізацію економічної ситуації та адаптацію до нових умов.

Для аналізу впливу податкових надходжень від імпорто та експортних операцій на формування бюджету нами була сформований графік з ілюструванням відсоткової приналежності митних платежів до загальних податкових надходжень.[43],[44]

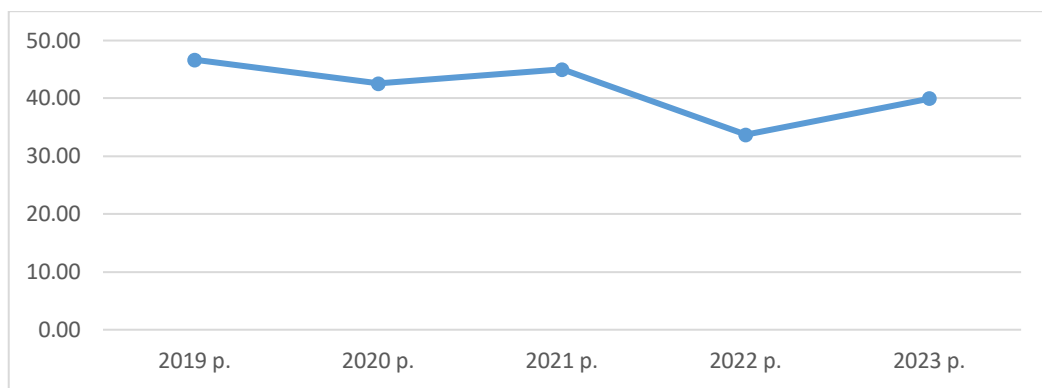

Рис. 2.1 Динаміка надходжень від митних платежів до Державного бюджету

Джерело створено на основі даних:[16], [43],[44]

Так, у 2019 році частка податкових надходжень від імпортно-експортних операцій становила 46,68%. Це свідчить про значний вплив міжнародної торгівлі на бюджет країни та важливу роль митних платежів у загальних надходженнях.

У 2020 році частка дещо знизилася до 42,58%, що може бути пов'язано з певними труднощами в зовнішній торгівлі та економіці, зокрема через пандемію COVID-19, що призвело до скорочення імпортних та експортних операцій.

У 2021 році частка зросла до 45,03%, що може свідчити про відновлення міжнародної торгівлі після пандемії та активізацію імпорту. Таке відновлення сприяло збільшенню податкових надходжень від торговельних операцій.

У 2022 році спостерігається різке падіння частки податкових надходжень до 33,73%. Це пов'язано з початком війни в Україні, що призвело до суттєвого скорочення імпорту, закриття або обмеження багатьох торговельних шляхів та економічних процесів.

У 2023 році частка зросла до 39,97%, що свідчить про певне відновлення імпортних операцій після першого шоку війни. Це може бути ознакою поступової стабілізації та відновлення зовнішньоекономічної діяльності.

Отже, динаміка показує зниження частки податкових надходжень від імпортно-експортних операцій у воєнний період (2022 рік) порівняно з довоєнними показниками. Це природно, враховуючи скорочення торговельних

операцій через військові дії, санкції, порушення логістичних ланцюгів та зменшення економічної активності.

Проте, у 2023 році спостерігається поступове відновлення частки надходжень, що свідчить про початок відновлення економіки, зокрема імпортої сфери, і поступове повернення до більш стабільних показників.

Війна мала суттєвий вплив на зниження частки імпортих податків у 2022 році, проте відновлення економіки та адаптація до нових умов дозволили покращити цей показник у 2023 році.

Нами були поведені аналізи окремо надходжень до державного бюджету від зовнішньоекономічної діяльності, нижче пропонуємо докладніше провести аналіз чистого доходу ПДВ від зовнішньоекономічної діяльності

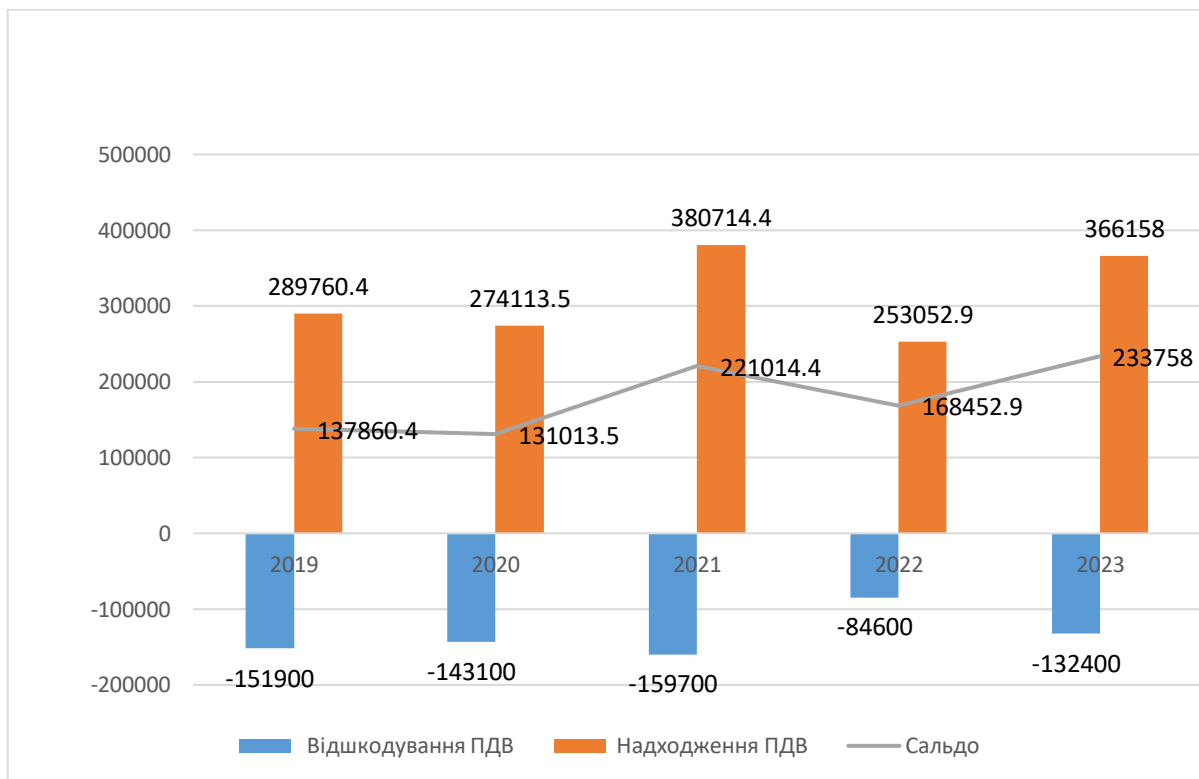

Рис. 2.2 Динаміка відшкодування та надходжень ПДВ від імпорту

Джерело створено на основі даних: [16], [43],[44]

Управління митними платежами, здійснюване органами Державної митної служби, є одним із ключових напрямків їхньої діяльності. Воно спрямоване на

забезпечення своєчасного та точного надходження цих платежів до Державного бюджету України. Важливо, щоб усі заходи в рамках цього процесу не лише забезпечували наповнення дохідної частини бюджету, а й запобігали митним правопорушенням, створюючи сприятливі умови для зовнішньоекономічної діяльності підприємств. Це, у свою чергу, сприяє досягненню 17-ї глобальної цілі сталого розвитку – «Партнерство для досягнення цілей сталого розвитку». Значущість адміністрування митних платежів також підкреслюється їхнім внеском у формування податкових надходжень і загальний обсяг доходів державного бюджету України, це було висвітлено раніше.[21]

Також, на нашу думку, ще одним із вагомих факторів зниження податкових надходжень під час військового стану є прийняті державою нормативні правові акти, які надавали бізнесу пільги та звільняли від сплати деяких видів податків. Загальна сума звільнень від сплати митних платежів при ввезенні товарів в Україну цього року склала 179,3 млрд грн, з яких 79,3 млрд грн припадає на пільгове оподаткування відповідно до законодавчих актів, ухвалених в умовах воєнного стану. Зокрема, були прийняті такі нормативно-правові акти[57],[15]:

- Закон України № 2118-IX від 03 березня 2022 р. «Про внесення змін до ПКУ та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану»;
- Закон України № 2120-IX від 15 березня 2022 р. «Про внесення змін до ПКУ та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану»;
- Закон України № 2142-IX від 24 березня 2022 р. «Про внесення змін до ПКУ та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану»;
- Закон України № 2173-IX від 01 квітня 2022 р. «Про внесення змін до ПКУ та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану».

Дані нормативно-правові акти закріпили податкові пільги для бізнесу в умовах воєнного стану:

- з 1 квітня 2022 року суб'єкти господарювання могли перейти на третю групу єдиного податку за ставкою 2 %;
- знижено до 7 % ПДВ на постачання палива та скорочено акциз на цю продукцію; з 1 квітня по 1 липня 2022 року ввезення автотранспорту фізичним особами звільнено від податків;
- з 5 квітня по 1 липня 2022 року платників єдиного податку звільнено від ПДВ та мита імпортованих товарів;
- призупинено узгодження суми ПДВ, крім камеральних перевірок;
- звільнено від ПДВ товари для ЗСУ та правоохоронних органів;
- звільнено від мита оборонну продукцію;
- не оподатковувалася благодійна допомога;
- не сплачувався екологічний податок на тимчасово окупованих територіях.[15],[57]

Проведене дослідження відображає складні реалії функціонування митного регулювання в Україні під час довоєнного та воєнного періодів. Пандемія COVID-19 у 2020 році та війна, розпочата Росією в 2022 році, нанесли серйозні удари по фінансовій та митній безпеці держави. Аналіз показників надходжень митних платежів демонструє негативну динаміку для обох цих кризових років. Однак у 2023 році спостерігається деяке зростання завдяки більш жорсткій фінансовій політиці Уряду. При цьому 2022 рік став прикладом співпраці між державою та бізнесом через впровадження пільгового оподаткування з метою стабілізації економіки та посилення фінансової безпеки країни.

Військовий конфлікт між Україною та Росією справив значний вплив на всі сфери суспільного життя, зокрема й на митну політику, яка стала ключовим інструментом забезпечення економічної безпеки країни. Митна служба зіткнулася з новими викликами, що вимагали оперативних і ефективних рішень

для стабілізації економіки та забезпечення надходжень до бюджету в умовах воєнного стану.

Динаміка митних надходжень за 2021–2023 роки показала суттєве зниження показників у 2022 році через війну, що спричинило скорочення імпортно-експортних операцій та порушення економічної активності. Водночас, у 2023 році відбулося часткове відновлення надходжень, що можна пов'язати з адаптацією митної системи до нових умов, більш жорсткою фіскальною політикою та зусиллями з боку держави для стабілізації економіки.[57]

Особливу роль у цьому процесі відіграло пільгове оподаткування, запроваджене для підтримки бізнесу та громадян в умовах воєнного стану. Незважаючи на короткострокове зниження надходжень через податкові пільги, такі заходи сприяли стабілізації економіки та посиленню фінансової та митної безпеки країни.

Загалом, проведене дослідження вказує на необхідність подальшого вдосконалення митної політики, зокрема щодо швидкої реакції на зовнішні загрози, оновлення нормативно-правової бази та розробки системи показників для оцінки рівня митної безпеки.

2.2 Протидія порушенням митного законодавства та контрабанді в Україні

Сьогодні порушення митних правил, зокрема контрабанда, є значною проблемою як на національному, так і на міжнародному рівнях. Для боротьби з негативними наслідками цього явища країни докладають значних зусиль, впроваджуючи спеціальні заходи та програми, а також вдосконалюючи законодавство й методи протидії.

Україна, як і багато інших держав, зіштовхується з серйозними масштабами порушень митних правил і контрабанди, які відрізняються своєю складністю та різноманітністю. Така ситуація вимагає від правоохоронних органів та виконавчих структур активного розроблення та впровадження нових способів протидії цим викликам.

Відповідно до Кримінального кодексу України, контрабанда — це переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з його приховуванням таких об'єктів, як культурні цінності, отруйні, сильнодіючі, вибухові речовини, радіоактивні матеріали, зброя чи боєприпаси (за винятком гладкоствольної мисливської зброї та боєприпасів до неї), частини вогнепальної зброї, а також спеціальні технічні засоби для негласного отримання інформації.[42]

Контрабанда є вагомим чинником, що дестабілізує економічну систему України. Нелегальне ввезення товарів призводить до неконтрольованого наповнення внутрішнього ринку імпортною продукцією, яка створює конкуренцію для українських виробників.[20] Це становить загрозу для місцевих підприємств, які зазнають суттєвих втрат через зниження попиту на їхню продукцію.

Основними причинами існування контрабанди є економічні вигоди, різниця в цінах, прогалини у законодавстві та контролі, а також високий попит на незаконні товари.

В умовах війни та економічної нестабільності уряд часто запроваджує додаткові обмеження, підвищує податки або посилює митні перевірки, щоб стабілізувати економіку. Це може стимулювати нелегальний імпорт як спосіб уникнення податків і обмежень, особливо для товарів, на які накладено санкції чи обмеження.

Основними напрямками діяльності організованої злочинності стали високорентабельні сектори економіки, зокрема торгівля нафтопродуктами,

алкогольною та тютюновою продукцією, енергетика та зовнішньоекономічна діяльність. Ці сфери є привабливими для злочинних угруповань через низку об'єктивних факторів.

Станом на перший квартал 2024 року частка тіньової економіки в Україні перевищує 50%. Найбільш активно в "чорній" і "сірій" зонах діє сфера торгівлі, значною мірою залежна від контрабанди. Як зазначає голова Комітету Верховної Ради з питань фінансів, податкової та митної політики Данило Гетманцев, це стосується передусім ринків підакцизних товарів — таких як пальне, тютюн та алкоголь.[23]

Проте за останніми дослідженнями Держстату рівень тіньової економіки у 2021 році становив 32%¹ від обсягу офіційного ВВП, що на 2 в.п. більше за показник 2020 року.

Д. Гетманцев також вказує, що дані Держстату, які показують дещо меншу частку тіньової економіки, є занадто оптимістичними, наголошуючи на тому, що фактично половина економіки знаходиться в тіні.[44]

Одним із ключових напрямів діяльності митних органів є боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил. Для підвищення ефективності протидії незаконним діям митні органи постійно аналізують виявлені випадки контрабанди, використовують різні методи виявлення порушень митних правил, а також здійснюють моніторинг потоків вантажів і відстежують маршрути переміщення товарів, зокрема тих, що належать до "груп ризику". На основі отриманих даних плануються заходи для запобігання контрабанді.

Захист митних інтересів та протидія контрабанді в Україні здійснюються різними державними органами, серед яких ключова роль належить митним органам. До них входять митниці, митні пости, органи доходів і зборів, а також центральний орган виконавчої влади, що відповідає за реалізацію державної політики у митній сфері.

Основою правової діяльності митних органів у сфері боротьби з контрабандою є норми Митного кодексу України. Згідно з розділом XVII «Запобігання та протидія контрабанді», митні органи мають право використовувати методи контрольованої поставки для виявлення каналів незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Окрім того, в рамках державної політики, наприклад, Стратегії боротьби з незаконним обігом тютюнових виробів, митні органи працюють над зменшенням обсягів контрабанди та незаконного виробництва таких товарів, покращуючи добробут населення.[25]

Також Указ Президента України від 9 липня 2019 року № 505/2019 «Про заходи щодо протидії контрабанді та корупції під час митного оформлення товарів» запровадив низку заходів, спрямованих на підвищення прозорості митного оформлення товарів, забезпечення підприємницьких прав, зменшення корупційних ризиків та посилення боротьби з контрабандою, що ввозиться на територію України. Це сприяє зростанню довіри бізнесу до державних органів.[46]

Указ Президента України від 4 березня 2008 року № 195/2008 «Про Програму боротьби з контрабандою та порушенням митних правил на 2008-2009 роки» визначив ключові заходи щодо зниження рівня контрабанди в країні.

Кримінальний кодекс України (ст. 201) передбачає відповідальність за контрабанду, що підвищує ефективність заходів щодо боротьби з цим явищем.

Згідно з вищезазначеними нормативно-правовими актами, основні завдання митних органів України в контексті протидії контрабанді та порушенням митних правил включають:

- забезпечення виконання державної митної політики, запобігання контрабанді та порушенням митного законодавства;
- проведення розслідувань щодо каналів незаконного переміщення через митний кордон України небезпечних та заборонених до ввезення товарів,

таких як культурні цінності, отруйні речовини, вибухові матеріали, зброя, наркотики, психотропні речовини, а також фальсифіковані лікарські засоби;

- обмін інформацією з митними органами інших країн для виявлення, розкриття та запобігання правопорушенням у митній сфері на основі міжнародних угод;
- аналіз та систематизація даних про форми й методи контрабанди, а також ідентифікація схем незаконного переміщення товарів з метою усунення причин та умов таких правопорушень;
- виявлення та розслідування кримінальних правопорушень у митній сфері;
- запобігання ухиленню від сплати митних платежів суб'єктами господарювання під час здійснення зовнішньоекономічних операцій;
- збір та аналіз інформації про порушення митного законодавства з прогнозуванням можливих негативних тенденцій у цій сфері;
- запровадження заходів для протидії порушенням митних правил;
- здійснення адміністративних проваджень щодо порушень митних правил та забезпечення кінологічної підтримки під час виявлення контрабанди.

Для ефективної реалізації цих завдань доцільно запровадити єдину загальнодержавну систему контролю за переміщенням товарів та транспортних засобів через митний кордон України. Такий підхід, який вже активно застосовується за кордоном, дозволить оперативно виявляти порушників митного законодавства, запобігаючи ухиленню від сплати митних зборів та платежів до бюджету України, зокрема випадкам навмисного приховування товарів.

У підсумку можна зазначити, що проблема порушень митних правил, особливо контрабанди, має вагомий вплив на економіку України. Аналіз динаміки експорту, імпорту та торгового балансу показує, що війна та економічна нестабільність посилюють ризики нелегального ввезення товарів.

Значне скорочення експорту та зростання імпорту створюють умови для збільшення обсягів нелегальної торгівлі, що, в свою чергу, негативно впливає на внутрішній ринок та зменшує доходи державного бюджету.[48]

Високий рівень тіньової економіки та зростаюча активність у сфері нелегального обігу підакцизних товарів свідчать про необхідність посилення митного контролю та впровадження нових інструментів протидії контрабанді. Для цього митні органи активно працюють над вдосконаленням методів моніторингу та аналізу потоків товарів, розробляють заходи, спрямовані на виявлення та запобігання порушенням митного законодавства

Ключовими завданнями митних органів є забезпечення виконання державної митної політики, боротьба з контрабандою, контроль за виконанням митного законодавства та захист економічних інтересів держави. Зважаючи на актуальність проблеми, доцільно запроваджувати єдину загальнодержавну систему контролю за переміщенням товарів через митний кордон, а також посилювати міжнародну співпрацю для підвищення ефективності протидії контрабанді.

Таким чином, забезпечення митної безпеки є одним із пріоритетних завдань держави в умовах економічної нестабільності та військових загроз. Це вимагає комплексного підходу, включаючи вдосконалення нормативно-правової бази, розширення можливостей митного контролю та впровадження інноваційних технологій для захисту митних інтересів України.

2.3 Оцінка ефективності митного контролю у контексті забезпечення фінансової безпеки України

Зростання міжнародної торгівлі зумовлює необхідність адаптації національного митного законодавства до умов посиленого митного контролю, а також потребує оцінки ефективності його здійснення. Оцінка результатів митного контролю є важливою складовою механізму його функціонування. Цей елемент використовується для аналізу роботи митних органів, а також для оцінювання відповідності встановленим нормативним показникам системи фінансової безпеки.

Одним із важливих складових митного контролю є оцінювальний блок, який здійснює аналіз отриманих результатів контролю та перевірку відповідності встановленим нормативним показникам фінансової безпеки. У випадку невідповідності цим показникам ухвалюються управлінські рішення, спрямовані на підвищення ефективності системи з метою зменшення або усунення виявлених відхилень.[26] Для функціонування оцінювального блоку необхідно розробити методичне забезпечення процесу оцінювання, а також визначити ключові показники і критерії, що дозволяють оцінити результативність і ефективність контрольних заходів.

Методи оцінки ефективності митної діяльності – це специфічні інструменти для аналізу рівня результативності роботи окремих працівників, митних постів і митних органів загалом.

Традиційно, у державному управлінні акцент робиться на обсягах витрат, тоді як реальний результат діяльності залишається поза увагою. Сучасні теорії ефективності все частіше зміщують фокус на результати, а не на витрати. Протягом останніх десятиліть у багатьох західних країнах основна увага

приділяється пошуку балансу між показниками для державних установ і працівників, а також забезпеченню взаємозв'язку між ними.

На рівні державного управління широко використовуються інтегральні показники ефективності, які відображають основні політичні або економічні результати діяльності.[47] Проте, орієнтація на кінцевий результат, виражений у соціальному та економічному ефекті, ускладнює визначення внеску окремого працівника митного органу. Для об'єктивної оцінки його роботи необхідно розробити чіткіші показники ефективності.

Крім того, показники ефективності значною мірою залежать від зовнішніх факторів, на які працівники митної служби не можуть вплинути. У реальних умовах досить складно оцінити результати роботи окремих працівників без урахування впливу зовнішніх обставин. Тому важливо розробити такі показники, які б максимально точно відображали внесок кожного співробітника в загальний результат.

Ще однією проблемою є визначення оптимальної кількості критеріїв оцінки ефективності митної діяльності. Якщо критеріїв буде надто багато, це може ускладнити процес оцінювання і призвести до зростання витрат на моніторинг. З іншого боку, якщо показників буде замало, може виникнути ситуація, коли співробітники зосередяться тільки на тих завданнях, які вимірюються, і нехтуватимуть іншими обов'язками.

Таким чином, показники ефективності митної діяльності можуть мати різні форми та характеристики, від якісних до кількісних. Часто державні органи визначають чіткі вимоги до таких показників, але формалізація показників ефективності залишається одним із найскладніших завдань. Цей процес важливий для встановлення цілей, планування роботи та оцінки результативності. Кількісні показники забезпечують більшу об'єктивність під час моніторингу та знижують залежність від суб'єктивних факторів, таких як особисте ставлення керівництва до працівників.

Необхідно обрати показники, що якнайкраще відображатимуть внесок окремого співробітника у досягнення поставлених цілей. Важливим також є визначення оптимальної кількості критеріїв для оцінки ефективності митної діяльності, адже надмірна їх кількість може ускладнити моніторинг, а недостатня – спричинити небажану поведінку працівників, коли увага зосереджується лише на показниках, що підлягають оцінці.

Нами були проаналізовані чимало наукових досліджень провідних економістів України, які займалися дослідження оцінки митного контролю. До цих вчених можна віднести: М.І. Каленський, В.П. Пашко, Л.М. Деркач, І.Г. Бережнюк, С.Г. Войтов, О.П. Гребельник. На основі робіт вчених, нами було сформована власна математична модель. Розроблена нами математична модель буде мати наступний вигляд:

$$E_{MK} = \omega_1 * \frac{MH - MH_{\text{баз}}}{MH_{\text{баз}}} + \omega_2 * ЧП - \omega_3 * ЧМО + \omega_4 * РП \quad (1)$$

Де:

- $\omega_1, \omega_2, \omega_3, \omega_4$ - вагові коефіцієнти, що відображають значимість кожного показника;
- $MH_{\text{баз}}$ – обсяг митних надходжень за попередній період (у нашому випадку за 2022 рік).

Нижче наведені роз'яснення моделей:

- Якщо в результаті розрахунків показник $E_{MK} > 0$, то ефективність митного контролю зросла порівняно з попереднім періодом.
- Якщо $E_{MK} < 0$, то ефективність знизилась.

Таким чином, для оцінки ефективності митного контролю та побудови моделі, нами були проаналізовані наступні кількісні та якісні показники:

- Обсяги митних надходжень (МН)
- Частка виявлених правопорушень (ЧП)
- Час митного оформлення (ЧМО)

- Результативність перевірок (ЕП)

Для розрахунку нам необхідні наступні дані, отже обсяг митних надходжень відображають загальну суму коштів, що надходять до державного бюджету від митних зборів, податків на імпорту, акцизів та інших платежів. За даними Звіту Державної Митної служби, митні надходження за 2023 рік склали - 459,7 млрд. грн., а за 2022 рік – 300,8 млрд. грн., тобто МН - 459,7 млрд. грн, МН_{баз} - 300,8 млрд. грн.

Частка виявлених правопорушень є важливим показником, який демонструє ефективність роботи митних органів у виявленні контрабанди, ухилення від сплати податків та інших порушень.

Для розрахунку даного показника скористаємося формулою:

$$\text{ЧП} = \frac{N_B}{N_{\text{заг}}} * 100\%;$$

Де:

- N_B – кількість виявлених порушень митного законодавства;
- $N_{\text{заг}}$ – загальна кількість перевірених митних декларацій.

За даними державної митної служби за період 2023 року працівниками Держмитслужби виявили 11 935 порушень митних правил, загальна кількість перевірених митних декларацій – 2178009. Тоді ЧП складає – 0,54%

Частка митного оформлення є одним із ключових показників ефективності, адже швидкість обробки митних декларацій безпосередньо впливає на зручність ведення бізнесу та міжнародну торгівлю. Середній час митного оформлення за даними Державної митної служби склав 1,8 годин

Ефективність перевірок є одним із основних показників, який відображає якість роботи митних органів та характеризує рівень доцільності та результативності перевірок імпорту, експорту і транзитних вантажів, що проводяться для запобігання правопорушенням, забезпечення фінансових надходжень до бюджету та захисту економічної безпеки країни.

Для розрахунку даного показника скористаємося формулою:

$$EP = \frac{C_{\text{пор}}}{C_{\text{мит}}} * 100\%$$

Де:

$C_{\text{пор}}$ – сума штрафів, накладених за виявлені порушення;

$C_{\text{мит}}$ – загальна сума митних зборів.

За даними державної митної служби за період 2023 року сума штрафів, накладених за виявлені порушення склала – 8,9 млрд. грн, загальна сума митних зборів склала 459,7 млрд. грн, тоді ЕП – 1,93 %.

Вагові коефіцієнти $\omega_1, \omega_2, \omega_3, \omega_4$ для кожного з показників у моделі оцінки ефективності митного контролю мають свій вплив на загальну ефективність. Нижче нами наведені значення кожного з них

Митні надходження (ω_1) – значення: 0,4

Це ключовий показник, який безпосередньо відображає фінансовий результат роботи митниці. Тому, на нашу думку, він має найвищу вагу.

Частка виявлених правопорушень (ω_2) – значення: 0,2

Цей показник важливий, оскільки дозволяє оцінити рівень ризику порушень та ефективність заходів щодо їх виявлення. Проте він менш значущий порівняно з обсягами надходжень.

Середній час митного оформлення (ω_3) – значення: 0,25

Час митного оформлення впливає на швидкість пропуску товарів та задоволеність бізнесу, але його значущість нижча за митні надходження. Проте, він більш значущий, ніж частка правопорушень, оскільки напряду впливає на пропускну здатність.

Результативність перевірок (ω_4) – значення: 0,15

Результативність перевірок є додатковим критерієм, що відображає точність та ефективність митних процедур. Його вплив менший порівняно з іншими показниками, але враховується для підвищення якості аналізу.

Нижче наведені розрахунки моделі оцінювання ефективності митного контролю

$$E_{\text{МК}} = 0,4 * \frac{459,7 - 300,8}{300,8} + 0,2 * 0,54 + 0,25 * 1,8 + 0,15 * 1,93 = 1,07$$

Отже, показник ефективності митного контролю складає 1,07, значення більше одиниці, тому можна сказати, що ефективність контролю зріс порівняно з попереднім періодом, що є позитивною тенденцією.

основі проведеного аналізу можна дійти до наступних висновків, зростання обсягів міжнародної торгівлі та інтеграція України у світову економіку вимагають постійної адаптації національного митного законодавства та підвищення ефективності митних процедур. Забезпечення високого рівня митного контролю є важливим елементом у підтримці фінансової безпеки держави, а також сприяє створенню сприятливих умов для бізнесу та інвесторів.

Проаналізовані показники ефективності митного контролю дозволили оцінити загальний рівень результативності митної служби у 2023 році. Зокрема, було розглянуто чотири основні індикатори: обсяги митних надходжень, частка виявлених правопорушень, середній час митного оформлення та ефективність перевірок. Кожен із цих показників має різний рівень впливу на загальну оцінку ефективності роботи митних органів.

Обсяги митних надходжень є основним індикатором, що відображає загальну суму коштів, які надходять до державного бюджету. У 2023 році спостерігалось значне зростання митних надходжень порівняно з попереднім роком (з 300,8 млрд грн у 2022 році до 459,7 млрд грн у 2023 році). Це свідчить про покращення фінансової результативності митних органів та підвищення обсягів оподаткованого імпорту.

Частка виявлених правопорушень (0,54%) відображає ефективність роботи митних органів у виявленні порушень митного законодавства. Незважаючи на відносно невелику частку виявлених правопорушень від загальної кількості

перевірених декларацій (понад 2,1 млн), даний показник свідчить про здатність митних органів здійснювати контроль та виявляти ризикові випадки, пов'язані з контрабандою або ухиленням від сплати податків.

Середній час митного оформлення, який склав 1,8 години, демонструє ефективність і швидкість роботи митних органів при обробці митних декларацій. Зменшення часу оформлення сприяє прискоренню товарообігу та знижує затримки в логістиці, що позитивно впливає на бізнес-середовище та економіку загалом. Скорочення часу митного оформлення є важливим аспектом, що впливає на конкурентоспроможність української митної системи на міжнародному рівні.

Ефективність перевірок, яка склала 1,93%, характеризує доцільність і результативність митних процедур. Даний показник демонструє, наскільки якісно митні органи здійснюють перевірки, визначаючи, скільки штрафів накладається у відношенні до загальної суми митних зборів. Зростання цього показника свідчить про ефективність проведених перевірок, що спрямовані на виявлення правопорушень і запобігання втратам бюджету.

Побудована математична модель оцінки ефективності митного контролю, що враховує вагові коефіцієнти для кожного з показників, продемонструвала позитивний результат. Значення показника ефективності митного контролю становить 1,07, що свідчить про зростання ефективності митного контролю у 2023 році порівняно з попереднім періодом.

Отже, зростання ефективності митного контролю є позитивним сигналом, що вказує на покращення фінансових результатів митної служби та її здатність забезпечувати належний рівень контролю та безпеки під час здійснення митних процедур.

Високий рівень фінансових надходжень від митних зборів у 2023 році свідчить про підвищення активності зовнішньої торгівлі та збільшення обсягів

імпорту товарів, що підлягають оподаткуванню. Це важливий фактор для зміцнення державного бюджету та фінансової стабільності.

Час митного оформлення є важливим показником, який впливає на швидкість обробки товарів та знижує затримки у ланцюгу постачання, що позитивно позначається на розвитку економіки. Оптимізація часу оформлення свідчить про підвищення операційної ефективності митної служби.

Зниження частки правопорушень вказує на вдосконалення системи ризик-менеджменту та підвищення якості роботи митних органів. Це свідчить про посилення превентивних заходів, спрямованих на виявлення порушень митного законодавства.

Ефективність перевірок демонструє здатність митних органів якісно здійснювати контрольні заходи, що забезпечує захист фінансових інтересів держави та запобігання втратам бюджету через порушення митного законодавства.

Загалом, результати проведеного аналізу вказують на підвищення ефективності митного контролю в Україні, що є позитивним результатом роботи митних органів та демонструє їхню здатність забезпечувати високий рівень фінансової безпеки держави. Розроблена математична модель дозволяє об'єктивно оцінювати ефективність митного контролю, враховуючи основні показники його діяльності, і може бути використана як основа для прийняття управлінських рішень з метою подальшого вдосконалення митної служби та її процедур.

Висновок до другого розділу

Митний контроль ключової фіскальної функції у наповненні Державного бюджету України, забезпечуючи стабільність фінансової системи навіть за умов кризових ситуацій, таких як пандемія та війна. Аналіз динаміки надходжень за останні п'ять років показав, що митні платежі, зокрема візне мито, акційний податок і податок на додану вартість, є значними джерелами доходів.

Суттєві виклики 2022 року, пов'язані з війною, призвели до різкого зниження митних надходжень через скорочення імпортно-експортних операцій, поза економічною діяльністю та запровадження податкових пільг. Проте у 2023 році протягом поступового відновлення надходжень, що розвиває адаптацію митної системи до нових умов, більш жорстку фіскальну політику та поступову стабілізацію економіки.

Загалом, митний контроль демонструє свою ефективність як засіб підтримки фінансової безпеки держави, проте вимагає подальшого вдосконалення. Необхідно забезпечити його швидку адаптацію до зовнішніх загроз, підвищення прозорості та ефективності адміністрування, а також розробити індикатори для оцінки митної безпеки.

Порушення митних правил, зокрема контрабанда, є єдиною з найбільших проблем сучасної митної системи України, що негативно впливає на економічну стабільність держави. Незаконне переміщення товарів через кордон, не лише зменшує надходження до бюджету, а й створює ризики для національної безпеки, посилює тіньову економіку та завдає шкоди українським виробникам.

Аналізуючи масштаби та причини цього явища, виявлено, що результат контрабанди є економічним дисбалансом, недосконалістю митного законодавства, недостатньою координацією між правоохоронними органами, а також зростанням попиту на нелегальні товари. Особливо гостро проблема

проявляється в умовах військових дій, коли зростає активність організованих злочинних груп у високорентабельних

Для боротьби з контрабандою держава здійснює низку заходів, серед яких вдосконалення нормативно-правової бази, розширення можливостей митного контролю, впровадження інноваційних технологій моніторингу та аналітичних інструментів. Важливим елементом є міжнародна співпраця, яка дозволяє ефективніше виявляти порушення та ліквідовувати канали незаконного переміщення.

Зважаючи на складність та багатогранність проблем, доцільним є впровадження єдиної загальнодержавної системи контролю за переміщенням товарів, яка сприятиме підвищенню прозорості митних операцій та зниженню ризиків контрабанди. Комплексний підхід до боротьби з порушеннями митних правил є необхідними умовами для посилення фінансової безпеки держави, зростання довіри до митних органів.

Ефективність митного контролю є ключовим фактором у забезпеченні фінансової безпеки держави. Зростання обсягів міжнародної торгівлі та інтеграція України у світову економіку обумовлюють необхідність постійної адаптації національного митного законодавства, оптимізацію митних процедур та вдосконалення системи оцінки їхньої ефективності.

Розроблена математична модель оцінки ефективності митного контролю, яка враховує коефіцієнти для кожного з показників, засвідчила позитивну тенденцію: зростання загального індексу ефективності (1,07). Це підтверджує, що заходи, впроваджені в митній сфері, сприяли покращенню контролю та фінансових результатів.

Підвищення ефективності умов митного контролю створюється для зміцнення державного бюджету, забезпечення прозорості та швидкості митних процедур, а також покращення умов для бізнесу. Однак для подальшого вдосконалення необхідно:

- розробити чіткі критерії оцінки індивідуального внеску працівника митної служби.
- оптимізуєте кількість показників оцінки ефективності, щоб уникнути зайвої складності або однобокості в оцінюванні.
- враховувати вплив зовнішніх факторів, які можуть спотворювати результати оцінки.

Загалом, результати аналізу та використання математичної моделі сприяють обґрунтованому прийняттю управлінських рішень, спрямованих на подальше вдосконалення роботи митних органів, що позитивно впливає на економічний розвиток України.

РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

3.1 Світовий досвід у сфері митного контролю та можливості його впровадження в Україні

Митний контроль є важливою складовою державної економічної політики, яка забезпечує захист національних інтересів, фінансову стабільність та безпеку міжнародної торгівлі.

У сучасних розвинутих країнах велика увага приділяється покращенню управління митними платежами, що включає впровадження заходів і механізмів, спрямованих на зменшення витрат і спрощення взаємодії з митними органами. До ефективних інструментів адміністрування митних платежів у країнах ЄС можна віднести такі (рис 3.1)[29]:

Інтегрований тариф ЄС (The Integrated Community Tariff) – це система, яка надає доступ до повної інформації про тарифну класифікацію товарів, що торгуються на міжнародних ринках. Вона дозволяє компаніям краще орієнтуватися у питаннях оподаткування товарів.

Статус авторизованого економічного оператора (Authorised Economic Operator, AEO) – цей статус надає підприємствам, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, низку переваг, включаючи спрощені митні процедури, зменшення кількості перевірок, пріоритетність в обробці вантажів, вибір місця проведення митного контролю, а також спрощену процедуру декларування. Існують три основні сертифікати AEO:

- AEO-C (Customs) – дозволяє спрощене митне оформлення;
- AEO-S (Safety and Security) – гарантує безпеку об'єктів;

- АЕО-F (Full) – поєднує переваги обох попередніх сертифікатів.

Спрощені митні процедури – ці процедури включають неповне декларування та інші форми спрощеного митного оформлення. Вони широко використовуються компаніями в ЄС, зокрема, у 77% випадків для імпорту та 70% для експорту.

Відстрочка сплати митних тарифів – цей механізм поки не демонструє значних результатів через відмінності в його застосуванні в різних країнах ЄС, що знижує його ефективність.[47]

Рис. 3.1 Ефективні інструменти адміністрування митних платежів

Джерело створено на основі даних: [47]

Електронна митниця – ця система показала свою ефективність завдяки автоматизації процесів, що дозволяє:

- спрощувати митне оформлення;
- знижувати адміністративні витрати;
- скорочувати час на митне оформлення;
- мінімізувати вплив людського фактору;
- знижувати рівень корупції в митних органах.

Комп'ютеризація має вагомий вплив на вдосконалення системи управління митними платежами, слід зазначити, що автоматизація є важливим елементом підтримки ефективної роботи митних органів та дотримання високих стандартів професіоналізму. Міжнародні організації, які займаються питаннями протидії корупції в митних структурах, визнали автоматизацію одним із найкращих засобів для забезпечення доброчесності у митній сфері.

З 1980-х років Всесвітня митна організація (ВМО) активно сприяє розробці «комплексної стратегії цілісності та антикорупційних заходів», що отримало свій вираз у прийнятті Арушської декларації в 1993 році. У документі зазначено 12 практичних кроків для підвищення рівня доброчесності в митних органах, одним з яких є впровадження автоматизованих систем управління. Однак, попри широку міжнародну підтримку, держави-члени ВМО не досягли значних успіхів у впровадженні цих рекомендацій на практиці.[47] У 2003 році було переглянута та прийнята нова редакція Арушської декларації, яка знову підкреслила важливість автоматизації як одного з пріоритетних напрямів розвитку митної системи.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) також підтримує цю ініціативу, обґрунтовуючи основні переваги автоматизації у сфері адміністрування митних платежів. Автоматизація дозволяє стандартизувати митні процедури, знизити ризик людських помилок і вплив суб'єктивних рішень. Добре розроблена система забезпечує точне застосування митних і податкових ставок, надає звільнення від

сплат тільки для уповноважених осіб та товарів, а також гарантує своєчасне подання необхідної документації. У разі порушення строків сплати або подання заявок система автоматично застосовує санкції. Крім того, автоматизовані системи можуть надавати корисну управлінську інформацію, виявляючи, наприклад, відхилення в часі обробки транзакцій або незвичні дії окремих працівників.[49]

Автоматизація управління митними платежами відіграє ключову роль у процесі реформування та модернізації митних органів, адже вона сприяє підвищенню ефективності контролю та забезпеченню прозорості митного адміністрування. Впровадження автоматизованих систем підвищує підзвітність митних органів і знижує ризик корупції, оскільки мінімізується безпосередня взаємодія між митниками та учасниками зовнішньоекономічної діяльності. Крім того, такі системи дозволяють контролювати переміщення товарів у реальному часі та обробляти великі обсяги даних, що створює додаткові можливості для аналізу та виявлення потенційних порушень чи ознак корупції.

Автоматизовані системи адміністрування митних платежів зазвичай включають кілька ключових модулів, серед яких:

- перевірка товаросупровідної документації;
- обробка митних декларацій;
- контроль митних тарифів та супутньої документації;
- оцінка вартості імпортованих товарів;
- контроль товарів, що знаходяться в режимі транзиту або на складах;
- управління ризиками;
- статистичний облік зовнішньоекономічної діяльності.

На сьогодні митні системи більшості розвинених країн активно переходять до автоматизації та комп'ютеризації. Наприклад, у Великобританії система митного оформлення імпортованих і експортних товарів (CHIEF), що функціонує з 1994 року, дозволяє учасникам зовнішньоекономічної діяльності подавати митні

декларації в електронному вигляді. Система автоматично перевіряє інформацію, а також постійно вдосконалюється з впровадженням новітніх технологій. Вона інтегрована в процес оцінки ризиків, що дозволяє автоматично визначати вантажі, які потребують фізичної або документальної перевірки.[59]

У США діють дві автоматизовані системи для адміністрування митних платежів: ACE (Automated Commercial Environment) та ACS (Automated Commercial System). В Іспанії впроваджена система аналізу митних ризиків, яка використовує національні та локальні профілі ризику для відбору вантажів для огляду. Особливістю цієї системи є алгоритм, що зіставляє дані декларації з податковою інформацією оператора, забезпечуючи точніший контроль.

Варто відзначити, що такі системи постійно модернізуються та підлаштовуються під потреби митних органів. Вони забезпечують доступ до інформації для уповноважених органів через електронні засоби, що дозволяє краще оцінювати ризики.

У Мексиці автоматизоване митне оформлення включає кілька технологічно розвинених систем, таких як MATCE (Модель податкового адміністрування зовнішньої торгівлі), PITA (Проект інтеграції митних технологій), VUCEM (Мексиканське єдине вікно для зовнішньої торгівлі) та SAAI (Інтегральна автоматизована митна система). [47] Використання цих систем дозволяє:

- скоротити час оформлення товарів;
- покращити аналітику економічних процесів;
- підвищити ефективність управління митними ризиками;
- забезпечити контроль за митними операціями в реальному часі;
- збільшити прозорість та підзвітність, що допомагає запобігати корупції.

У процесі комп'ютеризації митних процедур важливим завданням є адаптація існуючих «ручних» систем, процедур і документів до вимог автоматизації. Це включає спрощення та підготовку вже використовуваних елементів для інтеграції в автоматизовані системи.

У багатьох країнах комп'ютеризація митних систем часто реалізується через поступову інтеграцію автоматизованих рішень в ручні процеси, без їх повної заміни. Такий підхід може призводити до дублювання функцій, що створює надмірну складність через велику кількість етапів оформлення декларацій і супровідних документів.[56] Це свідчить про недостатню автоматизацію та надмірну залежність від ручного управління.

Отже, основною перевагою автоматизованих систем є значне скорочення прямої взаємодії між митними органами та їх клієнтами, що знижує ймовірність виникнення корупційних дій. Крім того, такі системи дозволяють митним органам відстежувати торгові операції в режимі реального часу і забезпечують обробку великих обсягів даних, що відкриває можливості для аналізу тенденцій і виявлення потенційних порушень.

Серед ключових переваг впровадження таких систем варто відзначити:

- швидкість обробки інформації;
- можливість точного націлювання контролю на конкретних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- поліпшення процесу акумуляції митних платежів та контроль за доходами;
- ефективний обмін інформацією між різними відомствами;
- підвищену точність введених даних;
- створення повної та детальної статистичної бази.

У підсумку можна зазначити, що автоматизація митних процесів є важливим кроком у розвитку системи митного контролю та управління платежами. Вона значно зменшує ризики корупційних дій, полегшуючи взаємодію між митними органами та учасниками зовнішньоекономічної діяльності, і дозволяє контролювати торгівлю в режимі реального часу.[59] Автоматизовані системи прискорюють обробку інформації, забезпечують ефективне управління ризиками, покращують збір митних платежів і підвищують точність введених даних. Впровадження таких систем дозволяє створювати

повноцінні статистичні бази даних, що сприяє ефективнішій аналітиці та прийняттю обґрунтованих рішень.

Таким чином, автоматизація є важливим елементом реформування митних органів і підтримки фінансової безпеки держави, що підвищує прозорість, підзвітність та ефективність митних операцій, тому, на нашу думку, впровадження її в систему митного контролю України, може покращити прозорість митних операцій та підвищити прозорість.

3.2 Напрями реформування системи митного контролю в Україні

Сучасні тенденції в удосконаленні митного контролю спрямовані на спрощення процедур та скорочення часу митного оформлення, що створює сприятливі умови для учасників зовнішньоекономічної діяльності та стимулює зростання обсягів міжнародної торгівлі товарами та послугами. Митний контроль після випуску товарів стає інструментом захисту економічних інтересів України, не створюючи додаткових адміністративних перешкод. Основний фокус зміщується з процесу оформлення на подальший контроль за товарами.

Пріоритетом є забезпечення швидкого та ефективного митного оформлення без шкоди для економічної безпеки країни. Контроль виступає частиною механізму захисту державних інтересів, а не кінцевою метою. Митні органи працюють над впровадженням адекватного і водночас достатнього контролю відповідно до рекомендацій Європейської економічної комісії зі спрощення міжнародної торгівлі, щоб уникнути конфлікту між розвитком торгівлі та вимогами контролю.

В умовах глобалізації держава прагне регулювати зовнішньоторговельну діяльність через створення економічно вигідних умов для операцій, які сприяють

розвитку національної економіки та реалізації соціально-економічних завдань. Ефективне використання цих інструментів можливе лише за умови прискорення митних процедур та мінімізації часу на оформлення товарів. Попри розмаїття завдань, митні органи зосереджуються на перевірці системи обліку товарів, що перетинають митний кордон України, а також на контролі своєчасності та точності сплати податків і зборів.

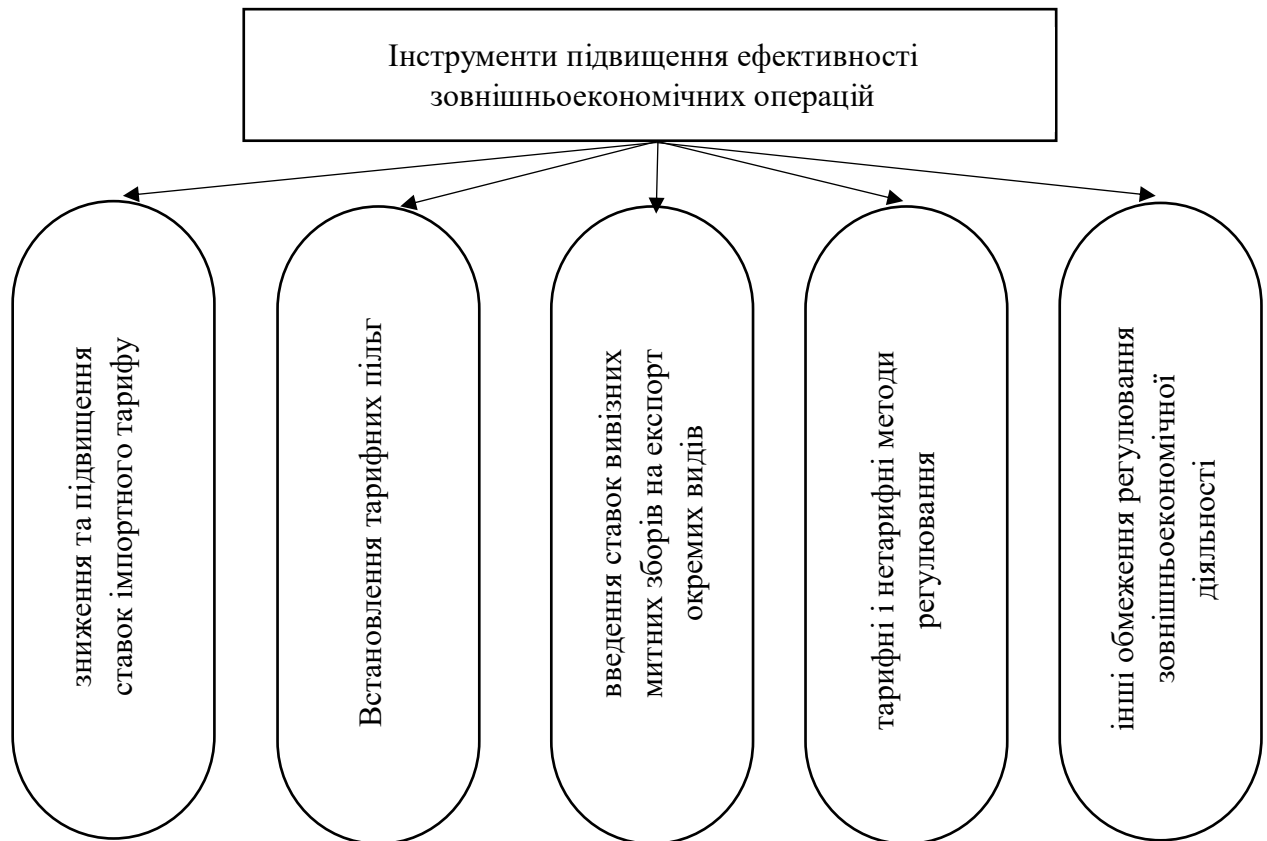

Рис 3.2 Основні інструменти підвищення ефективності зовнішньоекономічних операцій

Джерело створено на основі даних: [54]

Одним із ключових завдань організації митного контролю є розвиток мережі митних пунктів і їхніх підрозділів, розташованих у місцях з найбільш інтенсивною зовнішньоекономічною діяльністю. Це дозволяє мінімізувати час

переміщення товарів через митний кордон та прискорити перетин його фізичними особами.

Стратегічним напрямом вдосконалення митного контролю після випуску товарів є нормативно-правове регулювання, яке включає дві основні складові: покращення координації між підрозділами митного оформлення і контрольно-перевірочними відділами, а також тіснішу взаємодію митних органів із правоохоронними та наглядовими органами. Для забезпечення ефективної роботи в сучасних умовах національна система митного контролю після випуску товарів має співпрацювати як з іншими державними органами, так і з відповідними міжнародними системами.

З огляду на сучасні виклики, митний контроль варто перевести у площину інформаційно-аналітичної діяльності, приділяючи особливу увагу митному аудиту. Одна з найважливіших функцій митних органів повинна ґрунтуватися на аналізі ризиків та їх ефективному управлінні.

Ключовою умовою ефективного митного контролю є незалежність митних органів від політичного впливу та економічних інтересів окремих груп. Це забезпечує прозорість і неупередженість у роботі митної служби. Тому важливим завданням держави є гарантування цієї незалежності. Митний контроль має важливе значення для економічної безпеки України, оскільки на цьому етапі не тільки перевіряються вантажні документи, але й оцінюються кількісні та якісні характеристики товарів, що перетинають митний кордон.

Митний аудит є ефективним інструментом митного контролю, оскільки дозволяє використовувати різні аналітичні методи і поєднувати різні форми контролю.[54] Це сприяє більш результативному виконанню завдань митних органів. Завдяки такому підходу забезпечується комплексність дій митниці та підвищується дисципліна щодо дотримання податкового та митного законодавства учасниками зовнішньоекономічної діяльності. Водночас, це

дозволяє зменшити штрафи та пені, а також запобігти подальшим порушенням законодавства в майбутньому.

Окрім митного аудиту, в Україні починає набирати популярність пост митний аудит. Процедура проводиться шляхом документального аналізу товарно-комерційних операцій, які застосовуються спеціалізованими підрозділами митниці, що використовуються контрольно-перевірочною діяльністю. Це дозволяє виявити порушення митного законодавства та попередити їх у майбутньому. Постмитний аудит базується на використанні аудиторських методів для оцінки достовірності митних декларацій і дотримання правил оформлення.

Таким чином, митний постмитний аудит слід розглядати як важливий інструмент контролю, спрямований на забезпечення законності в митній сфері через детальний аналіз і перевірку документації, пов'язаної з обігу товарів. Його головною посадою є забезпечення відповідності митного оформлення чинного законодавства

На нашу думку, одним із шляхів вдосконалення організації митного контролю є створення та впровадження технологічних схем контролю. Технологічна схема – це визначений порядок операцій митного контролю і оформлення, а також дій посадових осіб митних підрозділів під час виконання цих операцій.

Технологічні схеми можуть бути двох типів: типовими і детальними. Типові схеми визначають базову послідовність операцій та дій посадових осіб на окремих етапах митного контролю, і вони розробляються центральним апаратом Державної митної служби України.[43] Детальні схеми створюються на регіональному рівні з урахуванням специфіки переміщення товарів та інфраструктури і регламентують взаємодію кількох підрозділів митних органів, а також їхню координацію з іншими службами, такими як ветеринарні, санітарні, прикордонні, та іншими органами контролю.

Ці схеми допомагають оптимізувати час та обсяги митних процедур, що сприяє більш ефективному контролю за переміщенням осіб, товарів і транспортних засобів через митний кордон України. Основні завдання контрольно-перевірочної діяльності митних органів полягають у виявленні порушень митного законодавства, донарахуванні митних платежів, накладенні санкцій і забезпеченні надходжень до державного бюджету від донарахованих сум.

Типові технологічні схеми для пропуску автомобільного, водного, залізничного та повітряного транспорту через державний кордон України затверджує Кабінет Міністрів України. Деталізовані ж схеми затверджуються керівниками митних органів.[53] На регіональному рівні митниці можуть розробляти типові технологічні схеми для конкретних областей з урахуванням місцевих особливостей, які затверджуються керівництвом регіональних митниць.

Товари можуть переміщуватися через кордон у різних формах: вантажні відправлення, супроводжуваний та несупроводжуваний багаж, ручна поклажа, а також міжнародні поштові відправлення. Типова схема митного контролю описує взаємодію митних служб із іншими організаціями та підприємствами, залученими до процесу перевезення товарів і осіб через кордон.

Основні напрями вдосконалення митного контролю включають: покращення організаційних механізмів, скорочення часу огляду товарів і транспорту, пришвидшення процесу сплати митних платежів, вдосконалення документального оформлення та попередження економічних втрат і загроз безпеці країни. Також передбачено зниження витрат на контроль завдяки впровадженню гнучких технологій, залежно від категорій товарів і осіб, що перетинають кордон, забезпечення своєчасної доставки товарів до пунктів митного оформлення, покращення взаємодії з транспортними організаціями.

Розробка спільних технологій між митницею та транспортними компаніями спрямована на забезпечення ефективного митного контролю,

безперервності перевізного процесу та мінімізацію простоїв транспорту. Важливим також є вдосконалення співпраці митних органів з правоохоронними органами для запобігання незаконному переміщенню товарів і транспортних засобів.

Удосконалення митної служби передбачає реформування її структури та системи управління. Це включає розширення повноважень митних органів на середньому рівні, зменшення кількості управлінських рівнів і адаптацію до територіально-адміністративного поділу, що сприятиме покращенню взаємодії з місцевими органами влади та правоохоронними структурами.

Ключовим завданням митних органів є доступність, відкритість та наближення їх роботи до громадян і суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Митниці та митні пости виконують основну роботу з митного контролю та оформлення.[52] Тому важливо визначити оптимальну структуру митних органів з урахуванням їхніх цілей і принципів взаємодії як всередині цих підрозділів, так і між усіма митними органами.

Ще одним важливим аспектом є залучення до процесу митного контролю учасників зовнішньоекономічної діяльності, транспортних підприємств та інших державних і правоохоронних органів. Значну роль тут відіграють митні брокери, перевізники, а також власники складів тимчасового зберігання і митних складів, які мають сприяти прискоренню митних операцій і зменшенню витрат ресурсів. Розвиток митної інфраструктури також є важливим елементом удосконалення митного контролю.[53]

- Створення митних пунктів пропуску, що відповідають європейським стандартам.
- Поліпшення організації та технологій митного контролю і оформлення.
- Прискорення митних процедур та переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон.

- Формування сприятливих умов для розвитку зовнішньої торгівлі та зовнішньоторговельного обороту.

З метою підвищення ефективності митного оформлення залізничних вантажів Державна митна служба спільно з Державною адміністрацією залізничного транспорту України реалізує проект створення митних комплексів для залізничних вантажів. У Києві запрацювала експериментальна зона митного контролю для залізничного транспорту, що дозволяє одночасно оглядати до 33 критих вагонів. Завдяки цьому комплексу значно покращилися умови для перевірки вантажів, а ризик пропуску незадекларованих товарів на митну територію України зменшився.

Для спрощення митних процедур розпочато експеримент з оформлення імпортованих нафтопродуктів, що ввозяться залізничним транспортом. Вантажі, що підлягають експерименту, пропускаються без попереднього оформлення акцизної декларації та без сплати митних платежів на прикордонній залізничній станції, де вони зберігаються в спеціально відведеній зоні митного контролю.

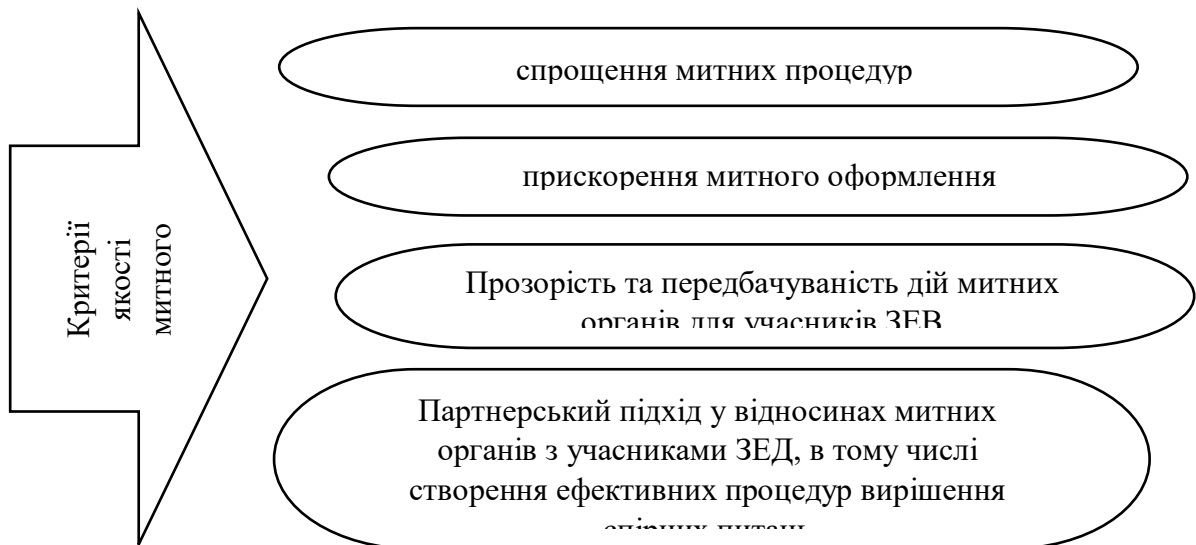

Рис 3.2 Критерії якості митного адміністрування

Джерело створено на основі даних: [51]

Перехід митних органів України до роботи за міжнародними стандартами вимагає створення нового механізму контролю зовнішньоекономічної діяльності. На етапі визначення ефективних засобів та методів реалізації завдань митної справи, таких як удосконалення системи митного адміністрування, підвищення її якості в умовах розподілу товаропотоків і документообігу, а також перехід від тотального контролю товарів до інформаційного контролю, зростає роль підрозділів контрольно-перевірочної роботи. Згідно зі стандартами Всесвітньої митної організації, основними критеріями якості митного адміністрування представленні на рисунку 3.2[51]

Усе це має сприяти удосконаленню правових механізмів реалізації, охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів громадян під час проведення митних процедур, а отже, і формуванню справді ефективної системи їх забезпечення.

Поряд із принципами проведення митних процедур важливими є й гарантії їх ефективності. До таких гарантій можна віднести право на оскарження рішень, дій та бездіяльності посадових осіб митних органів, відповідальність цих осіб за неналежне виконання своїх обов'язків, контроль за діяльністю посадовців з боку відповідних органів, а також нагляд прокуратури для забезпечення законності. Важливо також чітко закріпити в нормативних актах права та обов'язки учасників процедур.

Крім того, існують фактори, що не стосуються безпосередньо процесу, але впливають на атмосферу розгляду конкретних справ. Низький рівень правової культури посадових осіб може призводити до ухвалення незаконних та необґрунтованих рішень.[51] Некоректне і грубе ставлення службовців до громадян підриває довіру до митних органів і веде до порушення прав і свобод громадян.

Реформування митного контролю в Україні є важливим кроком до створення ефективної системи, що сприяє розвитку зовнішньоекономічної

діяльності та захисту економічних інтересів держави. Сучасні тенденції, спрямовані на спрощення процедур і скорочення часу митного оформлення, не лише полегшують умови для бізнесу, але й стимулюють зростання міжнародної торгівлі. Відмова від тотального контролю товарів на користь інформаційного підходу дозволяє зосередити увагу на ризиках, забезпечуючи таким чином дотримання економічної безпеки країни.

Ключовими аспектами ефективного митного контролю є розвиток інфраструктури, впровадження сучасних технологій та вдосконалення нормативно-правового регулювання. Створення митних пунктів, що відповідають євростандартам, поліпшить організацію та технології митного контролю, сприятиме прискоренню процесів і мінімізує адміністративні бар'єри.

Не менш важливим є забезпечення незалежності митних органів від політичних та економічних впливів, що дозволить забезпечити прозорість і неупередженість в їхній діяльності. Участь учасників зовнішньоекономічної діяльності, транспортних компаній та інших державних органів у процесі митного контролю також є критично важливою для підвищення ефективності та зменшення ризиків.[50]

Отже, для досягнення поставлених цілей необхідно продовжувати реалізацію реформ, зосереджуючись на підвищенні якості обслуговування, забезпеченні законності у діяльності митних органів та впровадженні інновацій, які відповідатимуть сучасним вимогам міжнародної торгівлі.

3.3 Інноваційні підходи до забезпечення фінансової безпеки держави засобами митного контролю

Розвиток сучасного митного контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки відбувається під впливом двох ключових процесів:

1. Прискорення і спрощення митних процедур для об'єктів, що перетинають митний кордон.
2. Протидія митним порушенням, що можуть призвести до втрат надходжень до державного бюджету.

Перша тенденція обумовлена зростанням активності учасників зовнішньоекономічної діяльності та необхідністю адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів. Це вимагає впровадження вибіркового контролю, зосередженого на виявленні, оцінці та мінімізації митних ризиків.

Друга тенденція спрямована на зміцнення фінансової безпеки країни та передбачає комплексний контроль на всіх етапах митних операцій, щоб вчасно виявляти порушення та запобігати загрозам для національної економіки.

Незважаючи на схожість термінів «суцільний» і «безперервний» контроль, вони мають різне значення. Суцільний контроль стосується повного охоплення всіх об'єктів перевірки, тоді як безперервний — це характеристика частоти проведення контролю.[15] Під безперервним (цифровим) контролем розуміємо митну систему, що охоплює всі етапи: від планування перевірок до завершення процесу, включаючи сплату додаткових митних зборів, та здійснюється в єдиній інформаційній системі.

Хоча існують аргументи проти запровадження безперервного контролю через високі витрати, в умовах розвитку цифрових технологій він є ефективним

інструментом забезпечення фінансової безпеки, оскільки дозволяє оперативно реагувати на порушення в митній сфері.

Основними чинниками, що сприяють впровадженню та розвитку концепції безперервного (цифрового) митного контролю, є наступні:

1. Диджиталізація економіки, яка вимагає використання сучасних інформаційних технологій для контролю за зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів;
2. Розширення міжнародної торгівлі, що потребує уніфікації та гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами;
3. Зростання тіньової економіки, що вимагає ефективних державних заходів для забезпечення фінансової безпеки країни.

Перелік чинників можна доповнити, враховуючи вимоги міжнародних нормативних актів щодо розвитку сучасного митного контролю. Зокрема, відповідно до положень Кіотської конвенції, ключовими принципами діяльності національних митних служб є[52]:

1. Вдосконалення наявних технологій митного контролю;
2. Активне впровадження інформаційних технологій;
3. Спрощення процедур митного оформлення товарів.

Врахування цих міжнародних вимог підтверджує необхідність переходу митного контролю на цифрові основи.

Розвиток митного контролю не можна розглядати окремо від загальних процесів державного регулювання. Оскільки митні органи є частиною багаторівневої системи державного фінансового контролю, вдосконалення митного контролю слід оцінювати в контексті облаштування митних кордонів, гармонізації тарифів і митного законодавства, а також покращення співпраці з міжнародними організаціями та партнерами.

Сучасні концепції митного контролю базуються на таких принципах, як достатність і вибірковість для вибіркового контролю, а також суцільність,

безперервність і всебічність для суцільного контролю. Теорія державного фінансового контролю включає низку загальних принципів, незалежних від конкретної концепції: законність, об'єктивність, незалежність, неупередженість, відповідальність, гласність, ефективність та превентивність. Особливо важливими для концепції безперервного (цифрового) митного контролю є принципи превентивності та безперервності.

Впровадження цифрових технологій та створення єдиного інформаційного простору дозволить ефективніше запобігати та виявляти порушення на ранніх етапах, дотримуючись принципу превентивності, а також забезпечити постійний моніторинг діяльності підконтрольних суб'єктів під час перетину митного кордону, реалізуючи принцип безперервності. Хоча в сучасному митному адмініструванні терміни «суцільний» або «безперервний контроль» офіційно не використовуються, багато фахівців підкреслюють їхню ефективність. Вони стверджують, що підвищення якості митного контролю можливе завдяки створенню наскрізної системи, яка включає попереднє інформування, декларування та виїзні перевірки за участі фіскальних органів.[24]

Раніше, через недостатній рівень інформаційного забезпечення митних органів, реалізація концепції безперервного контролю була складною, але з цифровізацією економічних і соціальних процесів вона стала доцільною і можливою.

Основні завдання модернізованої концепції митного контролю для забезпечення фінансової безпеки включають:

1. подальший розвиток системи управління митними ризиками;
2. вдосконалення методології митного контролю з акцентом на безперервність;
3. активне впровадження інформаційних технологій на всіх етапах: від планування перевірок до виявлення порушень;
4. перехід до електронного документообігу.

До нових елементів запропонованої концепції входять:

1. електронне декларування;
2. розвинена митна інфраструктура;
3. сучасні методи митного контролю, включаючи міжвідомчу систему обміну інформацією;
4. кваліфікований персонал митних органів.

Електронне декларування товарів в Україні було запущено у 2011 році в рамках пілотного проекту, що передбачав повний перехід на електронний документообіг у процесах митного оформлення. Проте на етапі впровадження виникли проблеми, пов'язані з відсутністю єдиної міжвідомчої інформаційної бази, яка б охоплювала різні державні органи. Частина документів, таких як дозволи, досі існує виключно в паперовій формі.[27] Водночас у процес митного контролю залучено велику кількість суб'єктів, що вимагає налагодженої взаємодії між ними для створення єдиного інформаційного простору. Отже, для реалізації запропонованої концепції необхідно забезпечити розвиток всіх суб'єктів митного контролю, оскільки формування інформаційної бази лише силами Державної митної служби є неефективним.

Розвиток методологічної складової митного контролю є ключовим напрямом для підвищення його ефективності в забезпеченні фінансової безпеки держави.

Концепція переходу від ревізій з фіскальною метою до аудиту ефективності та його різновидів (митного та податкового аудиту) передбачає можливість налагодження співпраці між державними контролюючими органами та бізнесом.[28] Це сприяє зниженню кількості податкових та митних порушень, що в свою чергу позитивно впливатиме на зміцнення фінансової безпеки держави.

Методи митного контролю традиційно визначаються як способи та прийоми, що використовуються для його здійснення, сприяючи вдосконаленню системи митного нагляду. У чинному Митному кодексі перелік методів митного

контролю було розширено порівняно з попередньою версією (у законодавстві вони визначені як форми контролю) і включає:

- документальну перевірку;
- митний огляд;
- облік товарів і транспортних засобів комерційного призначення;
- опитування громадян та посадових осіб підконтрольних підприємств;
- огляд територій та приміщень;
- фактичну перевірку;
- запити для перевірки автентичності документів;
- пост-митний контроль.

Вважається, що митний пост-аудит є ключовим елементом забезпечення митної безпеки держави і, при правильному використанні, може стати «... домінуючим інструментом митного контролю в ЄС» [10]. Однак, аналіз наукових досліджень показує відсутність системного підходу до його реалізації на практиці.

Основними умовами для поширення митного пост-аудиту в Україні є: 1) активізація зовнішньоекономічної діяльності держави і необхідність дотримання правил міжнародної торгівлі; 2) недосконалість чинних методів митного контролю під час оформлення товарів і їх пропуску через кордон; 3) наявність правових підстав для організації та здійснення митного контролю. Ми погоджуємось з думкою, що митний пост-аудит варто розглядати як метод контролю, заснований на аудиторських підходах [54], що передбачає перевірку правильності заповнення митних декларацій і достовірності поданих даних. Для цього митні органи аналізують відповідні бухгалтерські книги, рахунки, документи та комерційну інформацію осіб, залучених до декларування [10].

У цьому контексті, предмет контролю митного пост-аудиту співпадає з предметом документальних перевірок, які регламентуються Митним кодексом України і включають виїзні (планові та позапланові) та невиїзні перевірки.

Різниця між документальною перевіркою і митним аудитом полягає в специфіці операцій, що підлягають контролю, з огляду на особливості митної справи. У цілому, порівняння документальної перевірки з іншими формами контролю дозволяє виділити такі аспекти: 1) специфічність предмета документальної перевірки (він є ширшим, ніж предмет аудиту); 2) обмеженість підконтрольних об'єктів лише суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Для ефективного усунення порушень митного законодавства доцільним є впровадження аудиту, що має превентивний характер і дозволяє виявляти порушення на ранніх етапах.

Пропозиція щодо застосування аудиторських методів контролю не тільки в роботі Державної митної служби, але й у діяльності Державної податкової служби, а також у межах спільних перевірок, є цілком обґрунтованою. Методика митного контролю, що базується на використанні аудиторських інструментів, охоплює як попередній, так і пост-аудит. Попередній аудит включає планування контрольних заходів з оцінкою ризиків суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Включення до плану перевірок суб'єктів із підвищеним ризиком сприяє превенції порушень і посиленню контролю.[36] Дослідники зазначають, що пост-аудит є ефективним інструментом для своєчасного виконання митними органами своїх функцій — економічної, регуляторної, захисної та фіскальної.

Крім того, варто активно використовувати електронні перевірки, які включають зустрічні звірки. Відповідно до законодавства, електронна перевірка проводиться на запит платника податків із низьким рівнем ризику. У сучасних умовах цифровізації та розвитку цифрової економіки електронні контрольні заходи набувають ще більшого значення.

Передумовою впровадження електронних перевірок є активний розвиток електронного декларування митних операцій суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Нормативно-правові акти з питань державної митної справи, зокрема Митний кодекс України та Положення про митні декларації, не обмежують

можливість подання електронної митної декларації. Також використовується база даних електронних копій вантажних митних декларацій. Одним із проявів діджиталізації в роботі митних органів є впровадження автоматизованої системи аналізу та управління ризиками, що базується на системному аналізі митних порушень, випадках недостовірного декларування та ухиляння від сплати митних платежів. Така система вже діє на етапі оцінки ризиків.

Для ефективного впровадження електронних перевірок митним органам необхідно надати більше повноважень щодо доступу до фінансової та бухгалтерської звітності не лише імпортерів, але й транзитних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Це дозволить здійснювати більш ефективний моніторинг, що сприятиме покращенню процесів митного оподаткування.

Важливим напрямом удосконалення митного контролю є також використання таких методів, як митна ревізія (інспектування). Митна ревізія є формою документального контролю, що проводиться після здійснення основних етапів контролю і має на меті виявлення недоліків попереднього та поточного митного контролю. Оптимально модернізувати концепцію митного контролю, поєднуючи методи аудиту та митної ревізії.[15] Важливо зазначити, що митна ревізія, відповідно до законодавства, може здійснюватися виключно за місцем розташування митного органу, що характеризує її як камеральний контроль. В рамках концепції безперервного контролю доцільно нормативно врегулювати можливість її проведення за місцем реєстрації учасника зовнішньоекономічної діяльності або за місцем випуску товарів.

Розвиток методологічної складової митного контролю необхідно розглядати в контексті поєднання методів попереднього, поточного та наступного контролю.

Ключовим компонентом оновленої концепції безперервного (цифрового) митного контролю є створення єдиної міжвідомчої системи обміну інформацією та координації. Використання сучасних інструментів і методів митного контролю

потребує вдосконалення інформаційного забезпечення, що включає ефективний обмін даними між експортерами, імпортерами та митними органами. Це, з одного боку, допоможе спростити митні процедури на запит суспільства, а з іншого — сприятиме виконанню державних завдань щодо поповнення бюджету.

Для розвитку інформаційного забезпечення в рамках концепції безперервного митного контролю пропонуються такі заходи:

По-перше, введення нових посад, наприклад, клієнт-менеджерів, які відповідатимуть за супровід зовнішньоекономічної діяльності великих експортерів та імпортерів. Вони будуть надавати консультації з питань митних операцій і допомагати вирішувати конфліктні ситуації між владою та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Перевагою введення такої посади є глибоке розуміння специфіки зовнішньоекономічної діяльності окремих імпортерів та експортерів, що дозволяє покращити роботу митних органів через аналіз проблем, які виникають під час митних операцій. За даними опитування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, 80% респондентів підтримали створення постійного та надійного каналу комунікації з митними органами.

Другим напрямом є поліпшення доступності та прозорості інформації на офіційних вебсайтах Державної митної служби. Це стосується роз'яснень і консультацій щодо митних питань, а також можливості подавати запити та отримувати відповіді в електронному вигляді. Важливо, щоб ці консультації мали офіційний характер і використовувалися для ухвалення рішень імпортерами та експортерами.

Третій крок передбачає публікацію довідників з узагальненою інформацією про особливості оподаткування товарів, а також тарифні та нетарифні заходи.

Четвертим заходом є необхідність розробки ефективного механізму вирішення спорів. Нинішній досудовий механізм адміністративного оскарження є малоефективним, оскільки скарги подаються до митних органів, які прийняли

спірне рішення. Для об'єктивного вирішення спорів доцільно створити незалежний орган, що включатиме представників митних органів та громадськості.

П'ятий аспект полягає в необхідності диференціації митних порушень за рівнем суспільної небезпеки. Важливо розробити механізм інформування митних органів про самостійно виявлені порушення з боку суб'єктів підприємницької діяльності. У таких випадках доцільно ініціювати електронні перевірки, як це передбачено для суб'єктів, що використовують спрощену систему оподаткування та звітності, згідно з Податковим кодексом.

Для розширення впровадження електронних перевірок можна запропонувати такі кроки:

1. Надати митним органам більше прав щодо доступу до бухгалтерської документації транзитних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.
2. Впровадити досвід інших країн у застосуванні митного пост-аудиту.
3. Внести зміни до Податкового кодексу для дозволу ініціювання електронних перевірок не тільки малими підприємствами, але й великими платниками податків.
4. Змінити митні декларації через використання інструментів електронного декларування.
5. Запровадити отримання всієї митної документації в електронному вигляді (наприклад, дозволів).
6. Автоматично визначати контрольні заходи на основі аналізу ризиків.
7. Використовувати практику «віддаленого митного декларування», яка полягає у тому, що місце перебування товару не збігається з місцем його митного оформлення.

Також потрібно відійти від застарілого фіскального підходу до адміністрування митних платежів, зокрема, вдосконалити механізм повернення зайвих митних платежів у разі відновлення режиму вільної торгівлі.[11]

Основними напрямками митного контролю у системі фінансової безпеки є:

- контроль митної вартості.
- оцінка та управління митними ризиками.
- митний пост-аудит (контроль після випуску товарів).

Необхідно доповнити ці напрями, враховуючи роль Державної податкової служби в організації фінансового контролю, яка займається наглядом за надходженням податків і платежів до бюджету. Додаткові заходи включають:

1. Планування заходів для прогнозування митних платежів до бюджету.
2. Проведення контрольних заходів.
3. Реалізацію результатів контролю (стягнення штрафів, нарахованих податковими органами).

Очікувані результати впровадження цієї концепції включають:

- збільшення частки добросовісних платників податків серед суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- інтеграція митних органів у міжнародну систему митного адміністрування;
- підвищення рівня фінансової безпеки держави (зокрема, бюджетної та валютної);
- збільшення прозорості митних операцій.

Запропонована модернізована концепція митного контролю покликана виконувати такі завдання:

- розвиток системи управління митними ризиками;
- удосконалення методології митного контролю з акцентом на «безперервний контроль»;
- широке використання сучасних інформаційних технологій на етапах декларування, оцінки ризиків та виявлення порушень;
- переорієнтація на електронний документообіг.

Новими елементами цієї концепції є:

- електронне декларування;
- розвинена митна інфраструктура;
- сучасні інструменти та методи митного контролю (єдина міжвідомча система інформаційного обміну та координації);
- висококваліфіковані кадри митних органів.

Впровадження цієї концепції сприятиме збільшенню кількості добросовісних платників податків, інтеграції митних органів у світову систему адміністрування митних процесів, підвищенню фінансової безпеки держави та покращенню прозорості митних операцій.

Отже, розвиток сучасного митного контролю в контексті забезпечення фінансової безпеки держави є комплексним процесом, який балансує між двома основними тенденціями: спрощенням митних процедур для полегшення зовнішньоекономічної діяльності та посиленням заходів для протидії порушенням, що можуть спричинити втрати бюджету. Зростання ролі митного контролю потребує інноваційних підходів, що базуються на принципах вибіркової, суцільної та безперервної.

У сучасних умовах диджиталізації ефективний митний контроль можливий лише за рахунок впровадження інформаційних технологій та створення єдиної міжвідомчої системи обміну даними. Це дозволяє забезпечити своєчасне виявлення порушень, підтримуючи принцип превентивності.[21] Серед ключових чинників, що впливають на розвиток митного контролю, — інтеграція національного законодавства з міжнародними стандартами, розширення міжнародної торгівлі та зростання тіньової економіки, що вимагає адекватної реакції для забезпечення фінансової безпеки.

Зокрема, впровадження безперервного контролю сприяє автоматизації процесів, а електронне декларування, запровадження митного пост-аудиту та застосування аудиторських методів дозволяють удосконалити перевірки, підвищуючи їхню ефективність і оперативність. Однак впровадження таких

технологій потребує додаткових ресурсів, координації на рівні держави, а також злагодженої взаємодії між митними та податковими органами і бізнесом.

Важливою умовою є також інформаційна прозорість і доступність для учасників зовнішньоекономічної діяльності. Запропоновані заходи, такі як запровадження посад клієнт-менеджерів для супроводу великих імпортерів та розробка незалежного механізму вирішення спорів, є важливими кроками для налагодження ефективної комунікації між митними органами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Таким чином, інноваційні підходи до розвитку митного контролю, які враховують диджиталізацію, міжнародну співпрацю та розвиток ризик-орієнтованого підходу, є ключовими для забезпечення фінансової безпеки України та стабільності бюджетних надходжень у сучасних умовах глобалізації.

Висновок до третього розділу

Досвід розвинених країн у сфері митного контролю пропонує про значний потенціал автоматизації та впровадження сучасних інструментів адміністрування митних платежів для підвищення ефективності та прозорості митних операцій. Основними складовими успішного функціонування такої системи є інтеграція автоматизованих рішень, цифровізація процесів, зменшення людського фактору та забезпечення ефективного управління ризиками.

Інструменти, такі як інтегрований тариф, статус авторизованого економічного оператора (АЕО), електронна митниця та спеціалізовані автоматизовані системи, можуть значно скоротити час і витрати на митне оформлення, забезпечують кращу накопичення митних платежів та знижують ризик корупції. Крім того, вони створюють сприятливі умови для розвитку міжнародної торгівлі шляхом спрощення процедур та забезпечення прогнозованості.[39]

Для України впровадження міжнародного досвіду, зокрема автоматизації митних процесів, може стати ефективним кроком у реформуванні митних

органів. Це сприятиме зміцненню фінансової безпеки, підвищенню підзвітності та прозорості митного контролю, а також можливе вдосконалення аналітичних даних за рахунок обробки великих обсягів даних. Особливу увагу слід приділити адаптації міжнародних практик до національного контексту та поступовій інтеграції автоматизованих систем, що дозволяє уникнути дублювання функцій і мінімізувати труднощі переходу.

Інтеграція світового досвіду в систему митного контролю України сприяє її модернізації, підвищенню ефективності та забезпеченню прозорості митних операцій, що є важливою передумовою для зміцнення фінансової безпеки держави.

Сучасна система митного контролю в Україні переходить у стані активного реформування, яке спрямоване на адаптацію до міжнародних стандартів та впровадження інноваційних підходів. Основними завданнями є спрощення процедур, скорочення часу митного оформлення та перехід до інформаційно-аналітичного контролю, що дозволяє зменшити адміністративний тиск на бізнес, стимулювати зовнішньоекономічну діяльність та сприяти розвитку національної економіки.

Одним із ключових напрямків є зміщення фокусу контролю з моменту оформлення на подальший моніторинг, що забезпечує впровадження митного аудиту та постмитного контролю як дієвих інструментів забезпечення дотримання законодавства. такі підходи сприяють мінімізації правопорушень та підвищують ефективність роботи митних органів.

Важливими елементами вдосконалення є розвиток митної інфраструктури, зокрема створення пунктів пропуску відповідно до європейських стандартів, впровадження технологічної схеми контролю та зміцнення координації між митними органами, правоохоронними структурами та учасниками зовнішньоекономічної діяльності.[14]

Для забезпечення ефективності митного контролю залишаються незалежність митних органів, прозорість їх діяльності та правова культура посадових осіб. Залучення до процесу представників бізнесу, транспортних компаній та інших учасників сприяє підвищенню довіри до митної служби та створенню сприятливих умов для торгівлі.

Таким чином, реформування системи митного контролю в Україні є інструментом зміцнення економічної безпеки держави, забезпечення прозорості у зовнішньоекономічних операціях та підвищення конкурентоспроможності національної економіки на міжнародній арені.

Розвиток інноваційних підходів до митного контролю є інструментом забезпечення фінансової безпеки держави. Запровадження цифрових технологій і перехід до концепції безперервного контролю може істотно підвищити ефективність митного адміністрування, зокрема через зниження митних порушень, прискорення митних процедур та зміцнення бюджетних надходжень.

Основними інноваціями в митному контролі є впровадження активного електронного декларування, використання автоматизованої системи аналізу ризиків, посилення митного пост-аудиту та електронних перевірок. Ці методи сприяють запобіганню порушень і можуть оперативно реагувати на ризики. Водночас процесів цифровізації створює єдину інформаційну базу, що покращує координацію між державними органами та зовнішньоекономічними суб'єктами.

Пропоновані заходи, такі як впровадження міжвідомчих систем інформації, удосконалення методології митного контролю, спрощення процедур митного оформлення, створення посади клієнт-менеджерів та покращення доступу до інформації, спрямовані на підвищення прозорості митних процедур. Вони також відповідають міжнародним стандартам, зокрема вимогам Кіотської конвенції.

У контексті фінансової безпеки держави впровадження інноваційних підходів до митного контролю дозволяє забезпечити стабільні бюджетні надходження, знизити рівень тіньової економіки та підвищити довіру до митних

органів з боку бізнесу. Це, у свою чергу, сприяння зміцненню економічного потенціалу держави та створенню умов для сталого розвитку.

ВИСНОВОК

На основі дослідження різних наукових підходів до визначення митного контролю було встановлено, що це багатогранний процес, який потребує спеціалізованих методів і процедур, відповідних національному законодавству та міжнародним зобов'язанням. Митний контроль є інструментом стратегічного управління, що сприяє фінансовій безпеці держави, стабільності економіки та захисту національних інтересів. Його значення для держави підкреслюється потребою інструменту адаптації до зовнішніх викликів, модернізації та процедур, а також посилення міжнародного спрямування.

Фінансова безпека, значною мірою залежна від митної безпеки, забезпечує захист економіки від таких явищ, як контрабанда, незаконний імпорт чи експорт. Ефективне функціонування митного контролю стабільному наповненню державного бюджету, розвиток внутрішнього ринку та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Інтеграція митного контролю з іншими механізмами фінансового регулювання, такими як податкова та валютна політика, забезпечує комплексний підхід до формування стійкої фінансової системи.

Аналіз стану митного контролю, створена математична модель для оцінки ефективності митного контролю, яка враховує вагомість кожного з показників, демонструє позитивну динаміку. Крім того, зростання загального індексу ефективності до 1,07 балів про те, що впроваджені заходи в митній сфері сприяли покращенню якості контролю та фінансових результатів.

Зростання ефективності митного контролю спрямоване на зміцнення державного бюджету, забезпечення прозорості митних процедур, підвищення їх швидкості та створення сприятливих умов для підприємницької діяльності.

При цьому ефективність митного контролю потребує удосконалення. Ключовими напрямками розвитку є автоматизація процесів, впровадження кадрів сучасних технологій, зміцнення потенціалу та оновлення нормативно-правової бази. У контексті міжнародної співпраці здійснюється гармонізація процедур із міжнародними стандартами, участь у відповідних угодах і конвенціях, а також використання найкращих практик, спрямованих на посилення прозорості та ефекту.

Зважаючи на роль митного контролю у забезпеченні економічної стабільності, його підвищення має включати впровадження інноваційних інструментів, зокрема цифрових технологій, що значно скоротить час і витрати на митне оформлення, забезпечити прозорість операцій та підвищити ефективність адміністрування. Такий підхід сприятиме не лише збільшенню бюджетних надходжень, а й зміцненню довіри до митних органів з боку бізнесу та громадян, створюючи підґрунтя для сталого економічного розвитку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Viktor Fedosov, Tetiana Paientko Opportunistic government behavior: How controlling approaches in public management can prevent it. *Stowarzyszenie Księgowych w Polsce*. 2019. №2. С. 37-54.
2. Адамів М. Є., Левочко Д. Є. Ключові тенденції розвитку митних систем в умовах глобалізації та Європейської інтеграції. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*. 2020. № 2 (4). С. 109-118.
3. Андрушко А.П. Імплементация іноземного досвіду здійснення митного постаудиту в Україні: проблеми та перспективи. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2017. № 2 (17). С.214-220.
4. Бардаш С. В., Новак О. С. Ідентифікація сутності та загальних принципів митного контролю. *Облік і фінанси*. 2020. № 4 (90). С. 38-44.
5. Бережнюк І. І. Митне регулювання в системі економічної безпеки національної економіки: автореф. дис....канд. ек. наук: спец. 08.00.03. Університет держ. фіск. служби. Ірпінь. 2019.
6. Берестов І. В., Пестременко-Скрипка О. С., Берестова Т. Т. Оцінка ефективності інформаційних технологій на прикордонних передавальних стадіях в умовах цифрової трансформації. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 81-82. С. 75-81.
7. Білуха М., Микитенко Т. Теоретико-методичні аспекти митного контролю. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2013. № 9. С. 16-22.
8. Виговська Н. Г. Місце зовнішнього державного фінансового контролю у національній контрольній системі України. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки»*. 2016. № 4(78). С. 219-228.

9. Говства Т. С., Тищенко В. Ф. Удосконалення технічних засобів митного контролю. *Universum*. 2024. № 8. С. 63-70.
10. Гончаренко І., Дудченко Н., Жук В. Особливості непрямого оподаткування в країнах ЄС. *Financial and Credit As Problems of Theory and Practice*. 2023. № 3 (50). С. 42–51.
11. Гуцул І. А. Імплементация досвіду зарубіжних країн в Українську практику митного контролю. *Економіка та суспільство*. 2021. № 28.
12. Дмитрик А.Б. Окремі питання удосконалення інституту митного оформлення. URL: http://par.in.ua/1_2016/55.pdf (дата звернення: 02.10.2024)
13. Дудчак В. І., Мартинюк О. В. Митна справа: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2002. 310 с.
14. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. 309 с.
15. Захожай К. В., Рудик Н. В., Сивульська Н. М. Митне регулювання в Україні у довоєнний та воєнний періоди. *Проблеми економіки*. 2024. № 1 (59). С. 112-120.
16. Звіти Державної митної служби України за 2019 – 2023 рр.. Державна фіскальна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/planita-zvitiroboti-/237691.html> (дата звернення: 10.10.2024).
17. Івашова Л.М., Кийда Л.І. Діджиталізація митних процедур: сучасний стан та перспективи розвитку митної справи. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2019. № 3(22). С. 218–230.
18. Каленський М. М. Оновлена митна служба України: Крок за кроком до Європейських стандартів. *Митниця*. 2004. № 2. С. 2-4.
19. Карпенко Г. Л., Коваль Н. О., Панфілова О. Є Митне право Європейського союзу: навч. посібник. Одеса: Фенікс. 2020. 118 с.

20. Квеліашвілі І. Гармонізація національної митної політики з міжнародними нормами і стандартами в митній сфері. Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 1. С. 74–80.
21. Клим А. В. Митна політика України в контексті сучасних суспільних викликів. Демократичне врядування. 2022. № 1 (29). С.128-140.
22. Клян Ф. Г. Міжнародно-правове регулювання переміщення товарів через митний кордон: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Укр. Державний університет фінансів і міжнародної торгівлі. Київ. 2011. 17 с.
23. Коломоєць О. В. Сучасний стан митної політики та митного права в Україні // Бізнес-навігатор. 2014. №2. С.131–136.
24. Короп О. В. Сутність і призначення митного контролю після пропуску товарів через митний кордон. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2012. № 12. С. 132-138.
25. Костишин Ю. С. Концептуальні засади формування системи фінансової безпеки держави. Економіка, управління та адміністрування. 2020. № 1 (91). С. 123-132.
26. Костишин Ю. С. Науково-методичний підхід до оцінювання ефективності митного контролю в системі фінансової безпеки. Економіка управління та адміністрування. 2020. № 4. С. 88-98.
27. Костишин Ю. С. Розвиток митного контролю в системі фінансової безпеки держави: дис. д-ра екон. Наук. Житомир, 2021. 268 с.
28. Костишин Ю.С. Методичні підходи до оцінки ефективності митного контролю. Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу: тези виступів Міжнар. наук. конф. Житомир, 5-6 листопада 2020 р. Житомир: Житомирська політехніка, 2020. 404 с.
29. Костишин Ю.С. Модернізація митного контролю в системі фінансової безпеки держави. Аспекти прогнозування економічного та соціального

- розвитку країни: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро, 30 січня 2021 року. Дніпро: НО «Перспектива», 2021. С. 101-106.
30. Кримчак Л.А., Рудніченко Э.М. Удосконалення інформаційної складової економічної безпеки зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств у контексті реалізації основних положень постмитного аудиту. БізнесІнформ. 2019. № 7. С. 211 -215.
31. Кузняк Б. Я., Свічкарь В. А. Особливості митного регулювання в країнах Європейського Союзу. Ефективна економіка. 2018. № 4.
32. Ліпинський В. В. Пропорційність та альтернативність конфіскації за порушення митних правил. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. С. 358-361.
33. Менліосманов З. Т. Митний контроль в Україні: сутності, функції, принципи та місце в системі державного фінансового контролю. Науковий погляд: економіка та управління. 2016. № 2 (56). С. 144-153.
34. Миколаєць А. П. Особливості механізму організації та проведення митного контролю в системі фінансового контролю. 2015.
35. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-17. Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 20.10.2024)
36. Молдаван Е. С. Оперативно-розшукові повноваження митних органів: вітчизняний науковий дискурс. Фіскальна політика в умовах макроекономічної стабілізації: зб.матер. V науково-практичного семінару (м.Ірпінь). 2020. 197 с.
37. Молчанова А. Ю. Митні платежі як складова доходів Державного бюджету України. Економічні студії. 2017. № 5 (18). С. 83-87.
38. Мосякіна О. А. Митна політика та принципи її реалізації в Україні. Публічне управління та митне адміністрування. 2015. № 2. С. 207–211.

39. Мужев О. О. Особливості комунікаційної політики митної служби в європейському союзі (на прикладі веб сайту фіскальної та митної служб ЄС). Європейські перспективи сенсу життя: збірн. матер. Міжнар. наук.-практ. конф., 11 травня 2018 р. Запоріжжя: КПУ. 2018. С. 166-168.
40. Мушенок В. В., Тімашов В. О. Правовий інститут митного контролю, його принципи, вили. Приватне публічне право. 2020. № 2. С. 102-107.
41. Надходження митних платежів до Держбюджету. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/nadkhodzhennia-mitnikh-platezhiv-do-derzhbiudzhetu-v-2024-rotsi-demonstruiut-suttieve-zrostannia-1513> (дата звернення: 10.10.2024).
42. Найденко О. Є., Єніна А. О., Костяна О. В. Основні аспекти становлення та розвитку митної справи України. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 23. С. 506-511.
43. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/> (дата звернення: 25.09.2024).
44. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.09.2024).
45. Пашко П. В. Функції митної політики. Вісник Академії митної служби України. Серія: Економіка. 2009. № 1. С. 16-22.
46. Пашко П. В., Пашко Д. В. Реформування податкових та митних органів: інституціональний аспект. І Міжнародний форум «Розвиток державного фінансового контролю в контексті економічної безпеки країни»: тези конференції, 23 травня 2019 р. Ірпінь. С. 54-57.
47. Петросюк І. Вплив автоматизації митних процедур на ефективність митного контролю зовнішньоекономічної діяльності. Фіскальна політика в умовах Євроінтеграційних процесів. Збірник матеріалів XX Всеукраїнської наук.-практичної конференції студентів і молодих вчених м. Тернопіль: ЗУНУ, 25 травня 2023. Тернопіль. С. 91-93.

- 48.Петрук О. М., Костишин Ю. С. Механізм митного контролю в системі забезпечення фінансової безпеки держави. Облік і фінанси. 2020. № 2 (88). С. 93-102.
49. Петрук О. М., Костишин Ю. С. Механізм митного контролю в системі забезпечення фінансової безпеки держави. Фінанси та оподаткування. 2020. № 2 (88). С. 93-102.
50. Плетньова А. Є. Сучасна проблематика адміністративної відповідальності за порушення митних правил. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2020. № 1. С. 74-77.
51. Семеног А.Ю. Аналіз світових рейтингів оцінки формування та розвитку цифрової економіки та місце України в них. Науковий вісник Міжнародного Гуманітарного Університету. 2020. №43. С. 38–43.
52. Славкова А. Фіскальна та регулююча роль непрямих податків в Україні. Вісник Хмельницького національного університету. 2023. № 5. С. 374-378.
53. Слатвінська М. Вдовіна Г. Проблеми та перспективи здійснення митного контролю в Україні. Науковий вісник ОНЕУ. 2020. № 1-2 (274-275). С. 80-92.
54. Соловков Ю. П. Митна справа: словниковий-довідник: кер. авт. кол. Дніпропетровськ: АМСУ, 1999. 322 с.
55. Табака І. Особливості автоматизації системи управління митними платежами розвинутих країн. Актуальні питання фінансової теорії та практики: збірник матеріалів десятої заочно-дистанційної наукової конференції студентів і молодих вчених, 26 квітня 2023 р. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. С. 208-212.
56. Тимрієнко І. Ю., Стецюк О. А., Сомик В. А. Оцінка ефективності митного контролю в умовах інтеграції України до ЄС. Приазовський економічний вісник. 2019. № 2 (13). С. 381-387.

57. Тімошенко Н. М., Дідик О. О., Смоляр Л. В. Митна політика України в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2024. № 61.
58. Ткачик Ф. П., Гуцул І. А. Митний контроль у забезпеченні економічної безпеки України. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2019. № 5. С. 126-130.
59. Товт В. М. Сутність та особливості здійснення митного контролю. Ефективність державного управління. 2019. № 1 (58). ч. 1. С. 133-142.
60. Чумак В. В. Особливості діяльності митних органів щодо протидії контрабанді. Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. 2020. № 3 (91). С. 320-328.
61. Щербатюк Н. В. Організація митного контролю: Європейський досвід. Часопис Київського університету права. 2020. № 1. С. 387-391.